

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
Õigusteaduskond
Avaliku õiguse osakond

Merli Laur

**LAPSE PEREKONNAST ERALDAMINE VAIMSE TERVISE PROBLEEMIGA
VANEMALT**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Katre Luhamaa

Tartu

2022

Sissejuhatus	4
1. Õigus perekonnaelukaitsesele ja riigi sekkumise piirid	8
1.1 Rahvusvaheline õiguslik raamistik.....	8
1.1.1 EIK praktika kesksed printsiibid perekonnaellu sekkumisel	9
1.1.1.1 Sekkumise eelduseks on leebemate meetmete kasutamine	9
1.1.1.2 Sekkumise eesmärgiks on lapse tagasi perekonda andmine.	9
1.1.1.3 Kohustus kaaluda vanemate huve.	10
1.1.1.4 Lapse parim huvi kui kõige olulisem kriteerium.....	11
1.1.1.5 Perekondlike sidemete säilitamine sh suhtlusvõimaluse olulisus.....	12
1.1.2 Lapse õigused	13
1.1.2.1 Lapse parimad huvid	16
1.1.2.2 Lapse õigused elule ja arengule	19
1.2 Õigus perekonnaelu kaitsesele Eesti õiguses.....	21
1.2.1 Vanema õigus perekonnaelule koos oma lapsega	22
1.2.2 Riigi positiivsed kohustused perekonnaelu tagamisel.....	23
1.2.3 Lapse ja vanema toetamine	25
1.3 Lapse perest eraldamise menetluse eeldused ja põhiprintsiibid	28
1.3.1 Riigi kohustused lapse kaitsmisel	28
1.3.2 Vanema vaimne tervis kui oht lapsele.....	30
1.4 Lapse perest eraldamise menetlus.....	35
1.4.1 Lapse osalemine menetluses.....	36
1.4.2 Menetluslikud õigused ja tagatised.....	37
1.4.3 Lapse perest eraldamise tagajärjed.....	38
2 Vaimse tervise probleemiga vanemalt lapse perest eraldamise kohtupraktika analüüs	39
2.1 Metoodika	39
2.1.1 Uurimuse teoreetiline lähtekoht.....	39
2.1.2 Uurimisküsimused	40
2.1.3 Valim.....	41
2.2 Kohtuasjade olulisemad karakteristikud.....	43
2.2.1 Vanema vaimne tervis menetluse ajal	45

2.2.2 Lapse ja vanema õiguste kaalumine.....	49
2.2.2.1 Lapse parima huvi mõiste sisustamine.....	51
2.2.3. Vanemalt võeti täielik hooldusõigus	54
2.2.3.1 Vanema huvipuudus oma lapse suhtes.....	55
2.2.3.2 Vanema ennasthävitav, kuritegulik elustiil	57
2.2.3.3 Vanem on ohtlik	58
2.2.3.4 Toetavad abinõud ja teenused.....	59
Kokkuvõte.....	62
Summary	66
Kasutatud kirjandus.....	70
Strateegiad, suunised, statistika ja käsiraamatud:.....	74
Normatiivmaterjal	74
Kohtupraktika	75
Lisad.....	76
Lisa 1.....	76

Sissejuhatus

Lapse loomulik kasvukeskkond on tema perekond. Siiski ei saa kõik lapsed kasvada oma sünniperes, sest tuleb ette olukordi, kui lapsele peab pakkuma hoolitsust teistsuguses keskkonnas.¹ Lapse perekonnas kasvamise eelduseks on, et on tagatud tema stabiilne ja turvaline kasvukeskkond, tema arenguvajadused on tagatud, tema heaolu ei ole ohustatud ning vanemad täidavad seadusest tulenevaid kohustusi oma lapse ees. Eestis eraldati 2020 aasta statistika kohaselt perekonnast 284 last.²

Lapse perekonnast eraldamine on äärmuslik meede, mis riivab oluliselt perekonna privaatautonomiat. Ametniku sekkumine perekonnaellu peab olema põhjendatud ja vajalik. Suures osas põhineb lapse perekonnast eraldamise lastekaitse spetsialisti kaalutusotsusel, kuid lõppastmes annab lapse perekonnast eraldamise õiguspärasusele hinnangu kohus. Seejuures võib kohalik omavalitsus taotleda kohtust lapsevanemate hooldusõiguse piiramist, peatamist või täieliku ära võtmist. Perekonnaasjade osakaal on esimese astme kohtutes kõrge, kuid teise astmesse jõuab märgatavalt vähem hagita perekonnasju.³

Lapse perekonnast eraldamise põhjused võivad olla erinevad (nt surm, vaesus, väärkohtlemine). Üheks põhjuseks võib olla lapsele ebasobiv kasvukeskkond või selle puudumine, mis võib olla tingitud lapsevanema vähestest vanemlikest oskustest. Mõningatel juhtudel päästab laste eraldamine vanematest nende elu (äärmuslike olukordades väärkohtlemine või hooletusse jätmine). Siiski leiab Humphreys, et laste perekonnast eraldamine turvaliste, pühendunud ja hoolivatest vanematest kahjustab pigem lapsi.⁴ Seetõttu peavad ametivõimud tegema kõik endast oleneva, et last ja perekonda koos hoida. Selline kohustus ei pruugi lapse jaoks parim

---

¹ Sarv, M., Kasvandik, L., Mürsoo, A., Olm, A., Raag, L.-L., Tammur, A. Laps ja pere. Kutsar, D. (toim) *Lapsed Eesti ühiskonnas*. Õiguskantsleri Kantselei, 2021, lk 35.

² Õiguskantsleri koduleht. Statistika ja uuringud, arvutivõrgus: <https://www.oiguskantsler.ee/et/statistika-ja-uuringud#1.%20LAPS%20JA%20PERE> (04.04.2022).

³ Esimese ja teise astme kohtute menetlusandmed. 2021. a jooksul saabunud asjade arv ja lahendatud asjade arv ning keskmine menetlusaeg ja asjade lahendamise jõudlus, arvutivõrgus: https://www.kohus.ee/sites/default/files/dokumendid/I%20ja%20II%20astme%20kohtute%202021.a%20menetlusstatistika_1.pdf (04.04.2022).

⁴ Humphreys, L.K. Future Directions in the Study and Treatment of Parent–Child Separation, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 48:1, 174, 2019.

lahendus olla.⁵ Kõige keerulisem on leida õige tasakaal olukordades, kus esineb konflikt lapse ja vanema õiguste ja huvide vahel.⁶

Enne kohtumenetlust sõltub lapse õiguste ja huvide kaitse eelkõige konkreetse kohaliku omavalitsuse asjaga tegeleva ametniku pädevusest ning võimalustest selgitada välja kõik lapse õiguste ja huvide kaitse seisukohast olulised asjaolud ning vajadusel astuda otsustavaid samme lapse huvide kaitseks.⁷ Elemendid, mida tuleb arvesse võtta lapse parima huvide arvestamisel: lapse arvamus; lapse identiteet; perekondliku keskkonna säilitamine ja sidemete hoidmine; lapse eest hoolitsemine, tema kaitse ja turvalisus; haavatavas olukorras olek; lapse õigus tervisele; lapse õigus haridusele.⁸ Üksi juhendmaterjal ei vabasta otsustajat kaalumiskohustusest. Oluline on, et laste elu puudutavaid otsuseid langetavad spetsialistid tunneksid lapse arenguteooria põhimõtteid ning laste õiguste aluspõhimõtteid.⁹

Vaimne tervis on üksikisiku elukvaliteedi ning heaolu üks keskseid tegureid. Vaimne ja füüsiline tervis on oluline osa inimkapitalist. Paljude uuringute tulemused on näidanud, et psüühika- ja käitumishäired ning kroonilised kehalised haigused avaldavad kogu ühiskonnale suurt sotsiaalset ja majanduslikku survet. Hea vaimse tervise puudumine ning psüühika- ja käitumishäired on probleemiks paljudes riikides, avaldades olulist mõju nii inimestele endile, perekondadele kui kogu ühiskonnale tervikuna.¹⁰ Lapse perekonnas kasvamise üheks eelduseks on, et lapsevanem saab oma eluga hakkama ning ta suudab pakkuda oma lapsele turvalist ja stabiilset kasvukeskkonda. Vaimse tervise probleem kui lapsevanema üks riske võib tähendada, et lapse parimate huvide kaitseks tuleb riigil perekonnaellu sekkuda.

---

⁵Luhamaa, K., McEwan-Strand, A., Ruiken, B., Skivenes, M., Wingers, F. Children and Youth Services Review 120. Services and support for mothers and newborn babies in vulnerable situations: A study of eight European jurisdictions. (2021), lk 9.

⁶ Aru, A., Paron, K. Lapse parimad huvid. Juridica 2015/6, lk 379.

⁷ Ahas, E. Kas perest eraldamine on liigne sekkumine perekonnaautonoomiasse või üks lapse huve tagavatest meetmetest? Juridica 2015/6, lk 404.

⁸ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)Lapsesõbralik õigusemõistmine – spetsialistide seisukohad ja kogemused (2017), lk 12. file:///C:/Users/User/Downloads/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_et.pdf

⁹ Paron, K. Lapse osalemine teda puudutava küsimuse otsustamisel. Kuidas hinnata lapse küpsust ning anda tema arvamusele kohane kaal?- Juridica 2021/9, lk 657.

¹⁰ Vaimse tervise strateegia 2016-2025.VATEK.30.03.2016, lk 13.

Autori teada ei ole varasemalt uuritud kitsamalt lapse perekonnast eraldamise temaatikat vaimse tervise probleemiga vanemalt ning kuidas on kaalutud lapse ja vanema õigusi. 2016. a on Pärna kaitsnud magistritöö teemal “Hooldusõiguse piiramine ja lapse perekonnast eraldamine”,¹¹ kus töö fookus oli laiem ning puudus ka empiiriline uurimus. Ülejäänud magistritööd keskenduvad vanematevaheliste vaidluste lahendamiste problemaatikale ja suuresti ka suhtluskorra reguleerimise analüüsile. Seega on Eesti õiguskirjanduses vähe tähelepanu pööratud lapse perekonnast eraldamise temaatikale.

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida lapse perekonnast eraldamist vaimse tervise probleemiga vanemalt ning seda, kuidas kaaluvad kohtud sellises asjas lapse ja vanema õigusi. Eesmärgi saavutamiseks käsitletakse töö esimeses osas õigusdogmaatilisel meetodil Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt välja toodud printsiipe, mida tuleb silmas pidada lapse perekonnast eraldamise protsessis. Teiseks analüüsitakse õigust perekonnaelu kaitsele, riigi sekkumise piire ning seda, kuidas peab riik perekonda aitama. Selleks analüüsitakse Eesti kehtivat õigust ning peatatakse lapse perekonnast eraldamise õiguslikel alustel ning menetluslikel detailidel.

Magistritöö teine osa koosneb empiirilisest uurimisest. Eesmärgi saavutamiseks analüüsib töö autor vaimse tervise probleemiga vanemalt lapse perekonnast eraldamise kohtumääruseid, mis koguti projekti PRG 700 raames. Tegemist on 2018. aasta jõustunud lõpplahenditega. Vaimse tervise probleemiga vanem on eriti haavatav isik. Seetõttu analüüsitakse töö empiirilises osas:

1. Kuidas on hinnatud vanema vaimset tervist kohtumenetluse ajal?
2. Kuidas on kohus kaalunud vanema ja lapse õigusi ning nende õiguste omavahelise konflikti korral analüüsinud lapse parimat huvi?
3. Millistel juhtudel on vaimse tervise probleemiga vanematelt võetud täielik hooldusõigus oma laste suhtes?

---

¹¹ Pärna., M-E. Hooldusõiguse piiramine ja lapse perekonnast eraldamine. Magistritöö, Tartu Ülikool, 2016.

Nii Euroopa Inimõiguste Kohtu kui ka Riigikohtu¹² praktikas on rõhutatud, et ainuüksi lapsevanema vaimse tervise seisundist lähtuvalt ei saa temalt lapse suhtes täielikult hooldusõigust ära võtta. Töö autorit huvitab, kuidas on maakohtu praktika vastavuses nimetatud põhimõttega. Lapse perekonnast eraldamise lahendites on osapoolteks enamasti haavatavad isikud, kes ei tea sageli oma õigustest, ei ole kohtu jaoks kättesaadavad ning nad ka ei vaidlusta kohtumääruseid. Seega on oluline aru saada, mis on reaalne olukord esimese astme kohtus lapse perekonnast eraldamise hagita perekonnaasjades.

Töö autor on töötanud lastekaitse spetsialistina kohalikus omavalitsuses, mis on andnud hindamatu kogemuse, mida tähendab laste perest eraldamine nii ametniku, lapsevanema kui laste vaates. Töö autor töötab laste heaolu osakonnas peaspetsialistina Sotsiaalkindlustusametis, kus tegeleb keeruliste rahvusvaheliste lastekaitsejuhtumitega.

Märksõnad: inimõigused, lapse õigused, vaimne tervis, hooldusõigus, perekond

---

¹² RKT 3-2-1-13-11

1. Õigus perekonnaelukaitsele ja riigi sekkumise piirid

Perekonna ülesandeks ühiskonna ees on selle vaimne (väärtuseline, kultuuriline) ja füüsiline (arvuline) taastootmine. Perekond tagab ühiskonna kestmise, on eeltingimuseks selle jätkusuutlikkusele. Indiviidi seisukohalt on perekond väike sotsiaalne grupp, moodustades lähikeskkonna, kus toimub tema esmaste vajaduste rahuldamine kindlustunde, kaitstuse, austuse ja intiimsuse järele.¹³

1.1 Rahvusvaheline õiguslik raamistik

Inimõiguste ülddeklaratsioonis artikkel 3 järgi on igal inimesel õigus isikupuutumatusel, artikkel 13 kohaselt ei või kellegi isiklikku ja perekonna ellu meelevaldselt vahele segada.¹⁴ Artikkel 25 rõhutab riigi sotsiaalselt kaitset väikelaste emadele. Euroopa Liidu Põhiõiguste Hartas artikkel 7 järgi on igalühel õiguse sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu.¹⁵

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) artikkel 8 lg 1 järgi on igalühel õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust¹⁶. Art 8 lg- s 2 on sätestatud, et ametivõimud ei sekku art 8 esimeses lõikes tagatud õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. Seega on ennekõike tegemist vabadusõigusega, kus riigi sekkumine peaks olema piiratud.¹⁷ Lapse õiguste kaitseks võib perekonna ellu sekkuda. Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK)

---

¹³ Perekonnaseaduse eelnõu sotsiaalse mõjude analüüsi aruanne (2008).Tartu, arvutivõrgus:https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/Perekonnaseaduse_eelnõu_sotsiaalsete_m-jude_anal-si_aruanne.pdf, lk 4. (04.04.2022)

¹⁴ ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf

¹⁵ Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=RO>

¹⁶ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, RT II 2010, 14, 54.

praktika kohaselt on välja kujunenud kesksed printsiibid, mida lapse perekonnast eraldamisel peab arvestama.

1.1.1 EIK praktika kesksed printsiibid perekonnaellu sekkumisel

EIK kohtupraktikat analüüvides saab välja tuua järgmised printsiibid, mis on olulised lapse perekonnast eraldamise teema avamisel.

1.1.1.1 Sekkumise eelduseks on leebemate meetmete kasutamine

EIK suurkoda on kohtuasjas *Neulinger, Shuruk v Šveits* öelnud, et vanemate hooldusõigusega seotud juhtumites tuleb maksimaalselt säilitada perekondlikud sidemed. Perekondlikud sidemed võib katkestada vaid teatud erandlikel juhtudel. Enne katkestamist tuleb teha kõik, et perekonda koos hoida. Võimalusel tuleb perekondlikke sidemeid aidata taastada.¹⁸ Seega tuleb enne lapse perekonnast eraldamist teha kõik, et laps saab perekonnas kasvada. See tähendab, et tuleb igakülgsest hinnata, millist abi ja toetust perekond vajab. Juhul kui on tegemist lapsevanema riskiga, siis tuleb seda hinnata ning pakkuda leevendust, et laps saab jätkuvalt oma perekonnas kasvada. Ei ole piisav, et avalik võim sekkub ning eraldab lapse, kui on asjaoludest näha, et pole proovitud vähem intensiivseid meetmeid.

1.1.1.2 Sekkumise eesmärgiks on lapse tagasi perekonda andmine.

EIKo lahendis *Hernehult v Norra*¹⁹ oli peamiseks küsimuseks lapse sidemete katkestamine bioloogiliste vanematega. Kohus tuvastas EIÕK artikli 8 rikkumise. Lapse perekonnast eraldamine ajutise meetmena peab olema suunatud sellele, et laps saab oma bioloogilistega vanematega taas kokku. Ametivõimudel on positiivne kohustus astuda samme taasühinemise korraldamiseks, kusjuures aja möödudes selline kohustus intensiivistub. Samas tuleb alati arvestada lapse paremaid huve. Pereliikmete sidemed nõrgenevad suhtlemispiirangute korral. Peresidemeid on lubatud katkestada ainult väga erandlikel asjaoludel.

---

¹⁸EIKo 41615/07, *Neulinger ja Shuruk v. Šveits*, 06.07. 2010.

¹⁹EIKo 14652/16, *Hernehult v Norra*, 07.09.2020

Igaljuhul on vajalik, et juba perekonnast eraldatud laps, saaks naasta oma koju. Siinjuures on oluline märkida, et vajalik ajaline mõõde, kui kaua on laps perekonnast eraldatud. Niivõrd tugeva riivega perekonnaellu ei ole piisav, kui puuduvad ajalised raamid.

1.1.1.3 Kohustus kaaluda vanemate huve.

Lapse perekonnast eraldamisel on oluline kaaluda nii lapsevanema kui ka lapse huve. Vanemate huvide kaalumisel tuleb tähelepanu pöörata haavatavatele isikutele, kelleks kahtlemata on vaimse tervise probleemiga lapsevanemad.

Liikmesriikidel on positiivne kohustus psüühikahäirete all kannatavate haavatavate isikute suhtes. EIK on kinnitanud, et vaimset tervist tuleb käsitleda eraelu olulise osana, mis on seotud moraalse aususe aspektiga. Vaimse stabiilsuse säilitamine on vältimatu eeltingimus, et austada eraelu (*Bensaid v Ühendkuningriik*, p 47).²⁰

Kuigi konventsiooni artikkel 8 ei sisalda selgesõnalisi menetlusnõudeid, peab otsustusprotsess olema õiglane ja selline, et oleks tagatud artikliga 8 kaitstud huvide nõuetekohane austamine. Vanemad peaksid olema sellesse protsessi piisavalt kaasatud, et neile oleks tagatud oma huvide nõutav kaitse ja nad saaksid täielikult oma seisukohta esitada. Siseriiklikud kohtud peavad põhjalikult uurima kogu perekondlikku olukorda. Eelkõige on silmas peetud faktilisi, emotsionaalseid, psühholoogilisi, materiaalseid ja meditsiinilisi tegureid. Oluline on, et oleks igakülgsest hinnatud, milline oleks lapse jaoks parim lahendus,²¹ mis tagab võimalikult laial määral ka vanema õigused. Seega on nii vanema kui lapse õiguste kaalumise lapse perekonnast eraldamise menetluses väga oluline ning seda tuleb ametivõimudel teha põhjalikult kõiki konkreetseid asjaolusid arvesse võttes.

---

²⁰ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. European Court of Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence. Updated on 31 August 2020, lk 30.

²¹ *Ibidem*, lk 81.

1.1.1.4 Lapse parim huvi kui kõige olulisem kriteerium.

Ametivõimudel on lapse parimate huvide määratlemisel avar hindamisruum, kuid eriti tähelepanelikult tuleb süveneda selliste meetmete vajalikkusesse, mis lõhuvad või katkestavad sidemeid vanemate ja lapse vahel. Seega isegi kui laps on perekonnast eraldatud, peavad ametivõimud tegema endast kõikoleneva, et laps saab siiski minna tagasi perekonda. Igaljuhul saab erinevate võimalustega, meetmetega ja teenustega jätta perekond jälgimise alla.²² Ametivõimud ei saa piirduda sellega, et kui laps on juba perekonnast eraldatud, siis ei järgne reaalseid samme, mis viiksid lapse ja perekonna uuesti kokku.

Seoses riigi positiivse kohustusega võtta meetmeid perekonna taasühendamise hõlbustamiseks on kohus juhtinud tähelepanu sellele, et tuleb kindlasti arvesse võtta pikaajalisi tagajärgi, mis lapse püsival emast eraldamisel võib olla, eriti kuna see võib kaasa tuua lapse võõrandumist tema identiteedist (*Jansen vs. Norra*).²³

Lapse parimates huvides on perekondlike sidemete säilitamine olukorras, kus lapsendamise protsess on pooleli (*Abdi Ibrahim v. Norra*).²⁴ Isegi kui bioloogiline vanem ei taotlenud perekonna taasühendamist, siis ametivõimudel tuleb tagada lapse ja vanema suhtlemine mõistlikul määral ja kooskõlas lapse parimate huvidega. Seega tuleb alati esikohale seada lapse parimad huvid ja kõiki tegevusi tuleb hinnata lapse vaatenurgast lähtuvalt, ametivõimud ei saa põhjendada oma tegevusi tulevase uue lapsendaja huvidest lähtuvalt või ainult bioloogilise vanema perspektiivist.

Lapse parimate huvide üle otsustamisel ei ole lubatud toetuda paari aasta tagusele eksperthinnangule (*Suurkoja otsus asjas Strand Lobben jt v. Norra*).²⁵ Olulisel kohal on, et hinnatakse isiku seisundit menetluse ajal ja minevikus tehtud hinnangud ei pruugi olla asjakohased.

---

²² EIKo 14652/16, *Hernehult v Norra*

²³ EIKo 2822/16 *Jansen v. Norra*, p 103, 06.12.2018.

²⁴ EIKo 15379/16 *Abdi Ibrahim v. Norra*, 10.12.2021.

²⁵ EIKo 37283/13 *Suurkoja otsus asjas Strand Lobben jt v. Norra*, 10.09.2019.

1.1.1.5 Perekondlike sidemete säilitamine sh suhtlusvõimaluse olulisus

Üheks perekondlike sidemete säilitamise põhimõtteks on lapse ja vanema suhtlemise võimaldamine ning seda tuleb igakülgsest soosida. Perekondlike sidemeid ei ole võimalik säilitada, kui lapsel ja lapsevanemal piiratakse suhtlemist omavahel. Mida vähem laps ja vanem suhelda saavad, seda kiiremini perekondlikud sidemed katkevad. Seejuures on teada, et mida noorema lapsega on tegemist, seda kiiremini ka tema varem elu võib mälu piltidest kaduda.

Kaasuses *M.L. v. Norra* leidis kohus, et perekonna ühtsuse ja perekonna taasühinemise arvestamine lahuselu korral on konventsiooni artiklist 8 tulenevale õigusele pereelu austamisele omased kaalutlused. Ametiasutustel on positiivne kohustus võtta võimalikult kiiresti meetmeid perekonna taasühinemise võimaldamiseks. Lisaks peaksid kõik sellise ajutise hoolduse rakendamise meetmed olema kooskõlas bioloogiliste vanemate ja lapse taasühinemise lõppeesmärgiga.²⁶

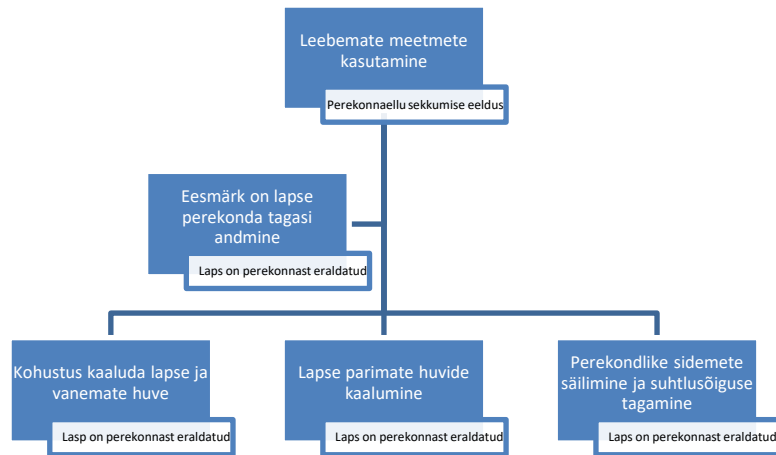
Seoses suhtlemisõigusega leidis EIK, et siseriiklike kohtute otsustusprotsess peab olema õiglane, võimaldama asjaosalistel oma seisukohta täiel määral esitada ning lapse huvisid tuleb kaitsta. Kohtuasjas *Cîn.a vs. Rumeenia* piirati kaebaja kontaktõigusi oma nelja-aastase tütre suhtes ja siseriiklikud kohtud põhinesid oma otsuses tema vaimuhaigusel.²⁷ Taaskord tuleb haavatava sihtgrupiga tegelemisel tagada ka tema põhiõigused ning psüühiline seisund ei saa olla argument, et piiratakse lapse ja vanema omavahelist suhtlemist. Ametivõimud peavad tagama ja looma tingimused, mis oleks sellise haavatava isiku ja lapse suhtlemisel mõistlik ning oleks tagatud ka lapse turvalisus.

---

²⁶EIKo 64639/16 *M.L. v. Norra*, 22.03.2021.

²⁷EIKo 3891/19 *Cîn.a vs. Rumeenia*, 18.02.2020.

Joonis nr 1. EIK printsiipide kasutamine perekonnaellu sekkumisel

Allikas: Töö autor

EIK printsiipidest lähtuvalt tuleb alati kasutada enne perekonnaellu sekkumist leebemaid meetmeid, mis aitavad lapsel perekonnas kasvada. Alles kõikide abinõude kasutamist, mis ei ole tulemust andnud, võib lapse perekonnast eraldada. Ka siis tuleb eesmärgiks seada lapse perekonda tagasi pöördumine ning ametivõimud peavad oma tegevused sellele suunama. Kogu selles protsessis on oluline, et kaalutakse lapse ja vanemate huve, arvestatakse lapse parimaid huvisid ning soositakse juba perekondlike sidemete säilimist ning suhtlusõiguse tagamist.

1.1.2 Lapse õigused

Lapse õigused on inimõigused. Need on õigused, mis kehtivad kõigile sõltumata vanusest, soost, rahvusest või muudest tunnustest. Seega, lapsel on paljuski needsamad õigused, mis on täiskasvanutel. Kui räägime lapse õigustest, mõtleme lapse inimõigusi.²⁸ Lapse õiguste teooria kohaselt peab laste õiguste tagamisel järgima nii riigi soorituskohustust, kaitsekohustust kui ka osalemiskohustust.²⁹ Neid riigi kohustusi tuleb arvestada ka lapse perekonnast eraldamise menetlustes.

²⁸ Reinomägi, A., Ehasoo, M., Märk, K., Sarv, M. Toimetaja Kutar, D. Lapsed Eesti ühiskonnas. Sissejuhatus. Laste õiguste põhimõtted. Õiguskantlseri Kantselei. (2021), lk 9.

²⁹Verhellen, E. 27 Mar 2015, The Convention on the Rights of the Child from: Routledge International Handbook of Children's Rights Studies Routledge Accessed on: 09 Apr 2022 <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315769530.ch3> (04.04.2022).

ÜRO lapse õiguste konventsioonis³⁰ on kirjapandud rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õigused. Verhellen tõdeb, et need õigused on spetsiifilised lastele, võttes arvesse nende erivajadusi ja nende haavatavust võrreldes täiskasvanutega. Kaitseõiguste eesmärk on kaitsa lapsi kahjulike tagajärgede eest. Tuginedes ÜRO lapse õiguste konventsioonile on lapse perekonnast eraldamise kontekstis olulised järgmised õigused. Lapsel on õigus elule ja ellujäämisele ja arengule (art 6), tuleb kaitsa teda väärkohtlemine ja hooletusse jätmise eest (art 19, art 39), muud ärakasutamise vormid (art 36), seksuaalne ärakasutamine (art 34).³¹

Soorituskohustus seisneb lastele kaupade ja teenuse loomises ja neile juurdepääsu tagamiseks, et nad saaksid mitte ainult füüsiliselt areneda, vaid ka emotsionaalselt ja vaimselt. Nende hulka kuuluvad õigus haridusele (art 28, 29), õigus tervishoiule (art 24), õigus sotsiaalkindlustusele (art 26), õigus piisavale elatustasemele (art 27), õigus puhkusele ja vaba aja veetmisele (art 31).³²

Osalemiskohustus tähendab, et lastel on osalusõigus ühiskonnas tegutsemisel. See põhimõte annab õiguse lapsele oma arvamust avaldada kas isiklikult või läbi esindaja ja sellele arvamusele on omistatud piisav kaal (art 12), väljendusvabadus (art 13), privaatsuse kaitse (art 16), juurdepääs teavele (art.17). Artikli 9 lõikes 2 sätestatakse lapse õigus, et last ei eraldata vastutahmist tema vanemast, välja arvatud kui see on lapse huvides. Last on oluline tunnustada menetlusosalisena, kellel on võimalus täiel määral osaleda ja oma seisukohti avaldada.³³

Lapse õiguste aluseks on neli üldpõhimõtet:

- 1) igal lapsel on õigus elule ja arengule;
- 2) kõigil lastel on ühesugused õigused – ühtki last ei tohi teistest halvemini kohelda;
- 3) lapse seisukoht kuulatakse ära ja seda võetakse otsuste tegemisel arvesse;
- 4) lapsega seotud otsuste tegemisel tuleb alati seada esikohale lapse parimad huvid.

---

³⁰ÜRO lapse õiguste konventsioon (1996). RT 1996, 16, 56.

³¹Verhellen, E. 27 Mar 2015, The Convention on the Rights of the Child from: Routledge International Handbook of Children's Rights Studies Routledge Accessed on: 09 Apr 2022, lk 50.
<https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315769530.ch3>

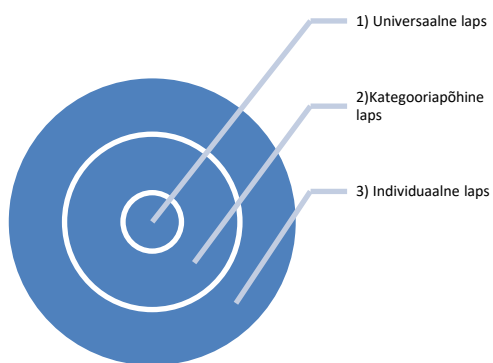
³²*Ibidem*, lk 50.

³³*Ibidem*, lk 50.

Need on universaalsed põhimõtted, millest peaksid lähtuma kõik ühiskonnad.³⁴

Krutzinna on loonud lapse individuaalse mudeli (MIC), mis põhineb kolmel sfääril ja aitab peegeldada erinevaid vaatenurki, mis aitab mõtestada lapse olemust. Mudeli eemärk on suunata tähelepanu laste vajaduste kõikidele aspektidele ja vältida lünki lapse parimate huvide kindlaks määramisel. Lapse individuaalsus tähendab, et lapsega on otse räägitud, et mõista tema vaateid, eelistusi ja muresid.³⁵

Joonis nr 2. Individuaalse lapse mudel (MIC), Krutzinna³⁶

- 1) Universaalne sfäär iseloomustab lapsi nende staatuse alused ja eeldab kõigi laste osas piisavat sarnasust;
- 2) Kategooriapõhine sfäär rühmitab lapse kindlate tunnuste alusel, mis võivad olenevalt sotsiaal-kultuurilises kontekstist erineda. Need võivad olla haavatuspõhised kategooriad: väga noor vanus, rahvusvähemus, puue jne;
- 3) Individuaalne sfääris võetakse haavatavust arvesse, mis võivad olla konkreetse lapse jaoks olulised.³⁷

Seega ei saa lapse perekonnast eraldamise otustes lähtuda üldistest teada tuntud lapse vajadustest, vaid tuleb igakülgeselt arvesse võtta lapse individuaalsed eripärad ning seda

---

³⁴ Reinomägi, A., Ehasoo, M., Märk, K., Sarv, M. Toimetaja Kutar, D. Lapsed Eesti ühiskonnas. Sissejuhatus. Laste õiguste põhimõtted. Õiguskantlseri Kantselei. (2021), lk 9.

³⁵ Krutzinna, J. Who is “The Child”? Best Interests and Individuality of Children in Discretionary Decision-Making. The International Journal of Children’s Rights 30 (2022) 124.

³⁶ *Ibidem*, lk 124.

³⁷ *Ibidem*, lk 124-125.

otsustusprotsessis arvestada. Iga lapsele võivad sobida erinevad lahendused, mille osas on oluline konkreetse lapse vajadusi arvestada.

1.1.2.1 Lapse parimad huvid

Igas last puudutavas küsimuses tuleb esikohale seada mitte lihtsalt lapse huvid, vaid lapse parimad huvid. Sellisena nõuab see põhimõtte otsustajalt erinevate huvide kaalumist ning kaalumise põhjendamist ja on paremini kooskõlas lapse õiguste konventsiooni artikliga 3 (inglise k. best interests).³⁸ Zermatten väidab, et ei ole olemas õigust omada ühte parimat kaalutletud huvi. Parimate huvide põhimõtte peab kindlasti järgima iga lapse olulisust arvamust omava isiksusena; lapse elu lühiajalist, keskmist ja pikaajalist perspektiivi – meeles pidades, et laps on arenev inimene.³⁹ Lapse parimate huvide põhimõtte hõlmab vajadust arvestada ka last puudutavates asjades ka lapse vaatenurka.⁴⁰

Lapse huvisid hinnatakse lapsest lähtuvalt, võttes nõuetekohaselt arvesse tema vanust ja küpsust ning tema seisukohti, vajadusi ja muresid. ÜRO Lapse Õiguste Komitee on loetlenud oma 2013. aasta üldises märkuses seitse tegurit⁴¹, mida tuleb lapse huvide hindamisel arvesse võtta: lapse seisukohad; lapse isik; perekeskonna ja suhete säilitamine; lapse eest hoolitsemine, lapse kaitsmine ja turvalisus; lapse haavatavus; lapse õigus tervisele; lapse õigus haridusele.

Laps peab saama oma sõna sekka öelda kõikide teda puudutavate otsuste tegemisel. ÜRO lapse õiguste konventsioonis (edaspidi LÕK)⁴² sätestatakse kohustus tagada lapsele, kes on võimeline

---

³⁸Markina, A., Strömpl, J., Tamm, G., Ilves, K., Luhamaa, K., Ginter, J., Tubelt, E., Puur, S.M., Roos, L., Espenberg, S. Noorte õigusrikkujate uuring. TÜ Sotsiaalteaduslike Rakendusuringute Keskus ja Justiitsministeerium. (2021), lk 10.

³⁹Zermatten, J. The Best Interests of the Child. Literal Analysis, Function and Implementation. Working Report, (2010), lk 7.

⁴⁰Eekelaar, J. "The Role of the Best Interests Principle in Decisions Affecting Children and Decisions about Children," The International Journal of Children's Rights 23, No. 1 (March 28, 2015): 26.

⁴¹LÕK komitee üldkommentaari nr. 14 (2013) lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1)* mitteametlik tõlge, lk 14-18.

⁴²ÜRO lapse õiguste konventsioon, RT 1996, 16, 56.

iseseisvaks seisukohavõtuks, õigus väljendada oma vaateid vabalt kõikides teda puudutavates küsimustes.⁴³

Eesti on tänaseks demokraatlik riik, kes hakkab selgelt silma oma liberaalse suhtumisega õigustesse ning sh ka laste õigustesse.⁴⁴ Eestis tuleneb lapse parimates huvidest juhindumise kohustus mitmest õigusaktist. Laste õiguste konventsiooni on lastekaitseaduse⁴⁵ § 2 kohaselt õigusakt, millega kooskõlas tuleb kõiki lapse õiguseid mõista. Seega võib väita, et LÕK artikkel 3 on Eesti õiguses otsekohalduv. Samamoodi on lastekaitseaduse § 2 järgi lastekaitse põhimõtteks alati ja igal pool seada esikohale lapse huvid, perekonnaseaduse⁴⁶ § 123 lg 1 kohustab kohut kõiki lapsesse puutuvaid otsustusi tegema eelkõige lähtudes lapse huvidest, arvestades seejuures kõiki asjaolusid ja asjaomaste isikute õigustatud huvisid. Euroopa Inimõiguste Kohus on lapse huvi näinud peamiselt kahes asjas: et tema perekondlikud sidemed säiliks (välja arvatud juhul, kui need on ebasoovitavad) ja et ta saaks areneda sobivas keskkonnas.⁴⁷

Luhamaa nendib, et lapse parima huvi väljaselgitamise vajadust on Eesti kohtud mõistnud ning sellele pööratakse lapsi puudutavates menetlustes varasemast suuremat tähelepanu. Samas ei ole näiteks lapse parima huvi väljaselgitamise nõudeid ning selle põhimõtte suhet teistesse põhiõigustesse kohtupraktikas veel avatud.⁴⁸

Õiguskantsler oma läbi viidud uuringus rõhutab, et valla- või linnalinnavalitsus lähtuks last puudutavate otsuste tegemisel lapse parimatest huvidest, kuulaks ära lapse arvamuse, selgitaks lapsele toimuvat ning valmistaks last ette otsustega kaasneda võivateks muutusteks.⁴⁹

---

⁴³Liiv, E. Lapse ärakuulamine tsiviilkohtumenetluses. *Juridica* 2006/4, lk 261.

⁴⁴Luhamaa, K. *Universal Human Rights in National Contexts: Application of International Rights of the Child in Estonia, Finland and Russia*. Tartu Ülikooli Kirjastus 2015, lk 208.

⁴⁵Lastekaitseadus, RT I, 12.12.2018, 49.

⁴⁶Perekonnaseadus, RT I, 22.12.2021, 15.

⁴⁷Lillsaar, M. Ühise hooldusõiguse lõpetamine ja hooldusõiguse üleandmine. *Kohtupraktika analüüs*. Riigkohus, Tartu, 2013, lk 5.

⁴⁸Luhamaa, K. *Universal Human Rights in National Contexts: Application of International Rights of the Child in Estonia, Finland and Russia*. Tartu Ülikooli Kirjastus 2015, lk 209.

⁴⁹Asenduskoduteenuse analüüs. Õiguskantsleri Kantselei laste õiguste osakond. (2013), Tallinn, lk 8.

Üheks lapse huvi väljaselgitamise võimaluseks on tema ärakuulamine. Tsiviilkohumenetluse seadustiku⁵⁰ § 552¹ lg 1 kohaselt kuulab kohus vähemalt 10-aastase lapse teada puudutavas asjas ära isiklikult. Kohus võib ära kuulata ka noorema lapse. Lapse ärakuulamine peab samuti toimuma lapsele tavalises keskkonnas, kui see on kohtu arvates asja huvides vajalik. Lapse ärakuulamisest võib loobuda üksnes mõjuval põhjusel.⁵¹ Töö autor leiab, et arvestades lapse arenevaid võimeid ning laste individuaalsust, on lapse perekonnast eraldamise protsessis lapse parimates huvides ka alla 10ste lapse ärakuulamine. Kohus teeb lapse ja vanema suhtes äärmiselt olulise otsuse, kus tuleb kindel olla, et see on lapse parimates huvides. Ärakuulamist on võimalik läbi viia ka keskkonnas, kus laps ajutiselt elab. Hagita menetlus ei sea takistusi ka kohtul seda võimalust kasutada.

Lapse huvi on igal konkreetsel juhul erinev, sõltudes vanemate ja lapse ärakuulamisel saadud infost, valla-või linnavalitsuse esindaja arvamusest, lapse esindaja arvamusest ja teistest asjaoludest. Mitmel juhul on kohtud lihtsalt märkinud, et miski on lapse huvides.⁵² Lapse parimatest huvidest lähtumine seisneb lapse õiguste järgimises. Lapse parimate huvide kaitset tuleb käsitada õiguse, põhimõtte ja menetluseeskirjana.⁵³

RAKE poolt 2013. a vanema hooldusõiguse määramise uuringust selgus, et lapse parimat huvi ei ole alati kohtumäärustes analüüsitud. Kuigi lapse arvamus ja huvid ei ole sünonüümid, leidub siiski juhtumeid, kus kohtud on teinud lahendi, võttes arvesse eelkõige lapse arvamust, kuigi see võib olla vastuolus lapse huvidega.⁵⁴

Perekeskkonna säilitamine võib olla näiteks vastuolus vajadusega kaitsta last vanema vägivalla või väärkohtlemise ohu eest. Sellistes olukordades tuleb neid tegureid vastastikku kaaluda, et leida lahendus, mis vastab lapse parimatele huvidele ning mis samal ajal arvestab võimalikult

---

⁵⁰Tsiviilkohumenetluse seadustik, RT I, 22.12.2021, 23.

⁵¹Kerstna-Vaks, K. Hagita menetluse üldised küsimused. Riigikohtu praktika. *Juridica* 2011/5, lk 395.

⁵²Lillsaar, M. Ühise hooldusõiguse lõpetamine ja hooldusõiguse üleandmine. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus; 2013, lk 13.

⁵³European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) Lapsesõbralik õigusemõistmine – spetsialistide seisukohad ja kogemused. Child-friendly justice – perspectives and experiences of children and professionals - Summary 2017. Lk 12. file:///C:/Users/User/Downloads/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_et.pdf

⁵⁴Espenberg, K.; Soo, K.; Beilmann, M.; Linno, M.; Vahaste, S.; Göttig, T.; Usen-Nacke, T. Vanema hooldusõiguse määramise uuring.(2013) Lõppraport, lk 9.

laialdaselt ka vanema õigustega.⁵⁵ Lapse parimate huvide põhimõte on peetud keerukaks ja ebamääraseks mõisteks, mis sõltub tõlgendamisest. Kritiseeritud on konkreetse määratluse puudumist, millega võivad kaasnedä manipuleerimine, subjektiivsus ja otsused, mis ei kaitse tegelikult laste õigusi.⁵⁶

Parimate huvide hindamise elemendid võivad olla vastuolus, arvestades konkreetset juhtumit ja selle asjaolusid. Perekondliku sideme säilitamine on raskendatud, kui laps kannatab väärkohtlemise all. Lapse parimate huvide hindamise ja väljaselgitamise eesmärk on tagada Konventsioonist ja selle lisaprotokollidest tulenevate õiguste täielik ja efektiivne kasutamine ning lapse igakülgne areng.⁵⁷

Töö autor viis läbi lühema empiirilise uurimuse, kus küsis lastekaitse spetsialistidelt(7), kuidas kohaliku omavalitsuse spetsialistid lapse parimad huvisid kohtumenetluses tagavad ning millised on peamised takistused lapse parima huvi välja selgitamisel ja tagamisel. Uuringu tulemusena tõid spetsialistid välja järgmised takistused, mis esinevad lapse parima huvi kaitsmisel kohtus: lastekaitse spetsialistidel puuduvad piisavad juriidilised teadmised; spetsialistide omavaheline ebapiisav võrgustikutöö; väikese kogukonna problemaatika; lapsele määratud advokaadid on alaealise lapsega erinevast soost; menetluste venimine ja kohtuekspertise mitterääramine.⁵⁸

1.1.2.2 Lapse õigused elule ja arengule

Lapse õiguste konventsiooni artikli 6 järgi on igal lapsel sünnipärane õigus elule. Samuti tuleb tagada lapse ellujäämine ja arengu võimalikult maksimaalselt. Lapse perekonnast eraldamise vajaduse tingib enamasti just selle lapse õiguste artikli rikkumine. Kui lapse elu on ohus ning ta ei pruugi ellujääda või ta ei saa piisaval määral areneda, siis tuleb ametivõimudel sekkuda.

---

⁵⁵ Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste. Eeskostesüsteemide tõhustamine, et need vastaksid inimkaubanduse ja lapsõhrite erivajadustele. (2015) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, lk 72. file:///C:/Users/User/Downloads/fra-2014-guardianship_et.pdf

⁵⁶ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)Lapsesõbralik õigusemõistmine – spetsialistide seisukohad ja kogemused. Child-friendly justice – perspectives and experiences of children and professionals - Summary 2017. Lk 12.

⁵⁷ LÖK komitee üldkommentaär nr. 14 (2013) lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1)* mitteametlik tõlge, lk 19.

⁵⁸ Laur, M, "Eestekostetasutuse lapse parimate huvide kaitsmine". Tartu Ülikool, 2017, lk 24.

Tõhusa lastekaitseüsteemi loomise kohustuse täitmine on üks keskseid viise, kuidas riik kaitseb lapsi vägivalla või ohu eest.⁵⁹ Lapse õiguste konventsiooni artikkel 19 järgi rakendavad osalisriigid kõiki seadusandlikke, administratiivseid, sotsiaalseid ja haridusalaseid abinõusid, et kaitsta last igasuguse füüsilise ja vaimse vägivalla, ülekohtu või kuritarvituse, hooletussejätmise, hooletu või julma kohtlemise või ekspluateerimise, kaasa arvatud seksuaalse kuritarvituse eest, kui laps viibib vanema(te), seadusliku hooldaja või seaduslike hooldajate või mõne teise lapse eest hoolitseva isiku hoole all.

Lastevastase vägivalla ning väärkohtlemise lühi- ja pikaajalised tervisemõjud on laialt teada. Nende hulka kuuluvad: surmaga lõppevad kehavigastused; surmaga mittelõppevad kehavigastused; kehalise tervise probleemid; kognitiivsed probleemid; psühholoogilised ja emotsionaalsed tagajärjed; vaimse tervise probleemid ning riskikäitumine.⁶⁰ Seega on lastekaitseüsteemide üheks oluliseks ülesandeks õigeaegselt märgata ning kiiresti ka sekkuda lapse parimate huvide kaitseks. Siinjuures võib võimalik olla olukord, kus lapse õigusi jõhkralt riivav olukord tuleb lõpetada kohe.

Kaitseabinõud peaksid hõlmama tõhusaid vahendeid sotsiaalprogrammide ellurakendamiseks, mis tagaksid vajaliku toetuse lapsele ja nendele, kes tema eest hoolitsevad. Oluline on, et riigid arendaksid väärkohtlemise ennetamise, sekkumise ja uurimise süsteemie.⁶¹

Eriala kirjanduses võib leida uuringuid, mis kinnitavad, et paljud Euroopa riigid on tugevndanud oma seadusandlust, et kaitsta lapsi perekonnaõiguslikes kohtumenetlustes. Uuringud on näidanud, et vägivald mõjutab olulisel määral ka peres kasvavat last. See on traumaatiline kogemus lapsele kogu eluks.⁶²

---

⁵⁹ Luhamaa, K. (2020). International Human-Rights Supervision Triggering Change in ChildProtection Systems? The Effectiveness of the Recommendations of the CRC Committee in Estonia. *Juridica International*, 29. <https://doi.org/10.12697/JI.2020.29.10> In press, lk 2.

⁶⁰ Üldkommentaari nr 13 (2011) Lapse õigus kaitsele igasuguse vägivalla eest mitteametlik tõlge, lk 8.

⁶¹ *Ibidem*, lk 8.

⁶² Eriksson, M. Participation for children exposed to domestic violence? Socialworkers' approaches and children's strategies, *European Journal of SocialWork*, 2012, 15:2,205-221.

Praxise poolt läbi viidud uuringust selgus, et Eestis kuulub lapse füüsiline karistamine siiski ligi viiendiku lapsevanemate distsiplineerimispaigasisse. Nimelt on küsitlusele eelnenud aasta jooksul 18% lapsevanematest oma last tutistanud ning 14% andnud vitsa, rihma või laksu. Kolmandik (33%) lapsevanematest on lapse korrale kutsumiseks ähvardanud või hirmutanud last vitsa, rihma või laksu andmisega.⁶³

Laste väärkohtlemise peamisi põhjuseid on ühiskonnas levinud hoiakud laste kasvatamise ja lapsevanemaks olemise suhtes ning puudulikud vanemlikud oskused ja ka laiemalt suhtlemisoskused. Lapsevanematelt eeldatakse kaasasündinud teadlikkust ja oskusi. Koguni 42% Eesti lapsevanemaid peab laste füüsilist karistamist teatud olukordades vajalikuks ja mõistetavaks kasvatusvahendiks. Vanemad kasutavad laste suhtes vägivalda enamasti kas tulenevalt teadmatusest, oskamatuses või jõuetusest.⁶⁴

Praegune lastekaitsekorraldus ei taga laste abivajaduse ennetamist ning tekkinud probleemide korral õigeaegset ja tulemuslikku sekkumist. Paljud lapsed kogevad väärkohtlemist, kuid ei saa õigeaegset ja oma vajadustele vastavat abi. Igal aastal kogevad tuhanded Eesti lapsed vägivalda või väärkohtlemist, sageli oma perekeskonnas. 2019. a jooksul registreeriti Eestis ca 550 laste vastu suunatud seksuaalkuritegu. Igasuguse väärkohtlemise mõjud on pikaajalised.⁶⁵

1.2 Õigus perekonnaelu kaitsele Eesti õiguses

Eesti Vabariigi Põhiseaduse (PS) § 26⁶⁶ järgi on igal inimesel õigus perekonna- ja eraelu puutumatusle. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. PS § 26 sõnastamisel on eeskujuks olnud EIÕK art 8.⁶⁷ Nii eraelu

---

⁶³Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2018, lk 48.

⁶⁴Heaolu arengukava koostamise ettepanek 2020-2030. Sotsiaalministeerium 2021, lk 8.

⁶⁵*Ibidem*, lk 7.

⁶⁶Eesti Vabariigi põhiseadus, RT I, 15.05.2015, 2.

⁶⁷Jaanimägi, K.; Oja, L. II Peatükk Paragrahv 26 p 2., Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020.

kui perekonnaelu riive on lubatud EIÕK art 8 lg-s 2 sätestatud põhjustel. Eesti PS-s tingib aga vajaduse eraelu ja perekonnaelu seoseid käsitleda § 27, mis ütleb, et perekond on riigi kaitse all.⁶⁸Kuna perekonna kaitse on üksikisiku huvides, tuleneb § 27 lg-st 1 ka subjektiivne õigus nõuda riigilt oma perekonnaelu kaitset.⁶⁹

EIÕK art 8 lg-s 2 on sätestatud, et ametivõimud ei sekku art 8 lg-s 1 tagatud õiguse kasutamisse muidu kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. EIÕK art 8 lg 2 on sedavõrd avaralt sõnastatud, et võimaldab riivata perekonna- ja eraelu puutumatus peaaegu igal mõeldaval põhjusel.⁷⁰

1.2.1 Vanema õigus perekonnaelule koos oma lapsega

PS § 27 lg 3 järgi on vanemate õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ning hoolitseda nende eest. Õigus sellele, et riik ei takistaks vanemal last kasvatada, kuulub PS § 27 lg 1 kaitse alla. Samamoodi tuleks mõista § 27 lg 5, mis paneb perekonnale põhikohustuse hoolitseda oma abivajavate liikmete eest.⁷¹

Lapse ja vanema suhteid reguleerib Eestis perekonnaseadus (PKS)⁷², mis määrab lapse ja vanema suhtlusõiguse ning vanema hooldusõiguse laste suhtes. Vanemal on kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest. Perekonnaseaduse järgi tähendab vanema hooldusõigus õigust hoolitseda lapse eest (isikuhooldus) ja õigust hoolitseda lapse vara eest (varahooldus) ning otsustada lapsega seotud asju. Tavaliselt on vanematel oma laste suhtes võrdsed õigused ja kohustused (PKS § 116 lg-d 1 ja 2). Isikuhooldusõigus hõlmab lapse kasvatamist ja

---

⁶⁸*Ibidem* p 15.

⁶⁹*Ibidem*, p 18.

⁷⁰*Ibidem*, p 28.

⁷¹ Jaanimägi, K., Oja, L., Paron, K., Aru, A., Muller, K. II Peatükk Paragrahv 27 p 17., Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020.

⁷²Perekonnaseadus, RT I, 22.12.2021, 15.

hooldamist. Vanemad peavad hoolitsema selle eest, et lapsel oleks olemas kõik eluks ja arenguks vajalik.

Vanemad arutavad lapsega teda puudutavaid küsimusi ja küsivad lapse arvamust. Mida vanem on laps, seda suurem kaal peaks olema lapse arvamusel teda puudutavates küsimustes.⁷³ Enesestmõistetavalt on lapse kasvatamisel keelatud alandavad kasvatusabinõud ja väärkohtlemine, seega on lapse füüsiline karistamine seadusega keelatud. Isikuhooldusõiguse alla kuulub ka järelevalve lapse üle, lapse viibimiskoha ja suhtlusringi määramine ning lapsele hariduse andmine.⁷⁴

Lapse perekonnast eraldamine ei tohi aset leida, kui vähem äärmuslikud meetodid suudavad last kaitsta. Enne vanematest eraldamist peab riik vanemaid toetama nende vanemlike kohustuste täitmisel ning taastama või tugevdama perekonna võimet lapse eest hoolitseda, välja arvatud kui eraldamine on vajalik lapse kaitseks. Majanduslikud põhjused ei saa olla õigustuseks lapse vanematest eraldamisel.⁷⁵

1.2.2 Riigi positiivsed kohustused perekonnaelu tagamisel

Sotsiaalabi andmisel võib riik arvestada PS § 27 lg-st 5 tuleneva perekonna abistamiskohustusega. See tähendab, et riik võib eeldada, et ennekõike abistavad abivajavaid liikmed teised pereliikmed ning riik peab sekkuma perekonnaellu vaid siis, kui teistel perekonnaliikmetel pole võimalik sobivad abi pakkuda. Eesti Vabariigi põhiseaduses on sätestatud igäihe õigus tervise kaitsesele, märkides, et lasterikkad pered ja puudega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all. Põhiseadus sätestab samuti, et riik soodustab vabatahtlikku ja kohaliku omavalitsuse hoolekannet.⁷⁶

---

⁷³Sarv, M., Kasvandik, L., Mürsoo, A., Olm, A., Raag, L-L., Tamm, A. Toimetaja Kutsar, D. Lapsed Eesti ühiskonnas. Laps ja Pere. Õiguskantlseri Kantselei. 2021, 28-29.

⁷⁴*Ibidem*, lk 28-29.

⁷⁵LÕK komitee üldkommentaari nr. 14 (2013) lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1)* mitteametlik tõlge*, lk 16.

⁷⁶Erivajadusega inimeste poliitika põhimõtete ning teenuste ja toetuse kaasajastamise alusanalüüs. Sotsiaalministeerium, lk 5. arvutivõrgus:

Olulisel kohal on põhiseaduse (PS) §-des 26, 27 ja 28 sätestatud õigused.⁷⁷ Avalikule võimule on sätestatud PS §-s 26 lg 1 ja 4 erandina õigus sekkuda seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra ja teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks isiku era-ja perekonnaellu, sh vanema autonoomiasse.⁷⁸

Riigi ja perekonna kohustuste jaotus toimetulekuraskuse korral (töötus, vanadus, tööõnnetus ja kutsehaigus, püsiv töövõimetus, puue, tervis, rasedus ja sünnitus toitjakaotus ning pere) – põhjustavad enamikel inimestel vähemal või suuremal määral toimetulemise raskuse. Toimetulekuraskus võivad olla nii materiaalne kui mitte-materiaalne. Põhiseadus ning rahvusvahelised lepingud kohustavad isikut nendest asjaoludest tingitud probleemide korral abistama.⁷⁹ Eesti Vabariigi põhiseaduses¹ on sätestatud igäi õigus tervise kaitsele, märkides, et lasterikkad pered ja puudega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all. Põhiseadus sätestab samuti, et riik soodustab vabatahtlikku ja kohaliku omavalitsuse hoolekannet.⁸⁰

Riik tagab oma abistamiskohustust läbi sotsiaalseadustiku üldosa seaduse⁸¹ ning erinevate eriseaduste.⁸² Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse § 3 lg 3 on seaduse eesmärk luua õiguslikud alused, et kaitsta inimest ja perekonda, ennetades, kõrvaldades või vähendades sotsiaalseid riske terviklikult eelkõige töötuse, haiguse, emaduse, töövõimetus, vanaduse, toitja kaotuse, laste kasvatamise, kuriteoohvriks langemise, sotsiaalse erivajaduse ja toimetulekuraskuste korral. Siinjuures tuleb laste kasvatamisel aidata perekondasid ja see ei tähenda ainult riigi materiaalsel abi. Ka erinevate teenuste kaudu on võimalik inimeste sotsiaalseid riske vähendada ning iga spetsiifilise probleemi korral abi osutada.

---

https://www.elvl.ee/documents/21189341/22306955/07_analyys_fin.pdf/4cee966c-97fa-4f82-ae1f-8ec167348146 (04.04.2022).

⁷⁷RT 1992, 26, 349

⁷⁸ Arrak, L. Vanema õigused ja kohustused lapse suhtes ning avaliku võimu sekkumine vanema ja lapse õigussuhtesse. Sotsiaaltöö 5, (2011), lk 6-11.

⁷⁹ Henberg, A.; Muller, K., Alekand, A. (2012) Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees, lk 19.

⁸⁰ Erivajadusega inimeste poliitika põhimõtete ning teenuste ja toetuse kaasajastamise alusanalüüs.

⁸¹ Sotsiaalseadustiku üldosa seadus, RT I, 13.03.2019, 157.

⁸² Riikliku pensionikindlustuse seadus, RT I, 18.02.2022, 6

1.2.3 Lapse ja vanema toetamine

Lapse arengut mõjutavatest keskkonnateguritest on kõige tähtsamad vanemate hoolitsus ja kasvatus. Ka vanemlikkus põhineb päritud omadustel ja elukogemustel, milles on oluline roll mälestustel oma vanemate käitumisviisidest. Samuti kujundavad terviseseisund, suhted teiste inimestega ja välised tegurid vanemaks olemise selliseks, millisena laps seda omakorda kogeb.⁸³

Eesti lapse heaolu toetavale süsteemile on iseloomulik varase märkamise ja õigeaegse sekkumise puudumine, süsteem on paljuski sanktsioneeriva (lapsi perest eraldava) iseloomuga. Varase märkamise ja õigeaegse sekkumise puudumise tulemusena eraldatakse peredest ja paigutatakse asendushooldusele rohkem lapsi, kui seda kaasaegses lastega peresid toetavas ühiskonnas tegema peaks.⁸⁴

Lapse heaolu ei ole stabiilne seisund, vaid dünaamiline protsess, mis sõltub konkreetse lapse (elu)situatsioonist ja arenguetapist, kus tema füüsiline, vaimne, sotsiaalne ning materiaalne situatsioon on pigem positiivne kui negatiivne, tulenevalt intrapersonaalsetest, interpersonaalsetest, sotsiaalsetest ja kultuurilistest protsessidest.⁸⁵ Perekonnaõiguslike vaidluste lahendamisel on keskne küsimus, et milline lapse huvidele kõige enam vastav lahendus tuleks valida siis, kui on kogutud piisavalt andmeid.⁸⁶

Kohaliku omavalitsusele on lastekaitsevaldkonnas muuhulgas pandud kohustused:

- lapse õigusi ja heaolu tagavate programmide ja projektide väljatöötamine ja rakendamine last ohustavate riskide ennetamiseks ja vähendamiseks;
- abivajavast lapsest teada saamisel viivitamata lapse abivajaduse hindamine ja tema abistamiseks meetmete pakkumine;
- perekonnast eraldatud lapsele ja tema perekonnale meetmete pakkumine;

---

⁸³ Liivamägi-Hitrov, A., Kask, K. (2016). Lapse küsitlemise käsiraamat. Justiitsministeerium. Siseministeerium, lk 19.

⁸⁴Lastekaitseaduse seletuskiri 677 SE, lk 3.

⁸⁵Mikkininen, J. (2013). The Structural Model of ChildWell-Being. *Child Indicator Research*, 6, lk 549.

⁸⁶Götting, Triin; Uusen-Nacke, Triin (2014). Vanema õigused ja kohustused lapse suhtes. Kohtute aastaraamat 2013 (55-61). Eesti Vabariigi Riigikohus.

- lapse arengut toetava keskkonna loomiseks ning laste, lastega perede ja lapsi kasvatavate isikute toimetuleku parandamiseks oma haldusterritooriumil vajaliku teabe kogumine laste ja perede olukorra ning vajaduste kohta;
- vastavalt võimalusele meetmete väljaarendamine lapse abivajaduse ennetamiseks ning olemasolevate probleemide vähendamiseks;
- vastavalt oma pädevusele lapsevanema või last kasvatava isiku toetamine lapse õiguste ja heaolu tagamiseks.⁸⁷

Perekonnaelu keerukus heidab väljakutseid targale laste ja perede heaolu toetavale poliitikakujundamisele ning perede toimetuleku ja pereellu sekkumise vahelise tasakaalu hoidmisele.⁸⁸

Laste- ja perepoliitika valdkonna eesmärk on saavutada olukord, kus Eesti on parim paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed on õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas.⁸⁹ Selleks tuleb püüelda selle poole, et

- lapsed oleks ühiskonnas väärtustatud ja kaasatud, et iga laps saaks kasvada peres ja saada osa mõlema vanema hoolest, et ükski laps ei kogeks vägivalda ega elaks vaesuses.
- lapse ja pere abivajadust märgataks võimalikult varakult ning et pakutav abi vastaks lapse ja pere vajadustele ja oleks tulemuslik;
- riigis oleks loodud keskkond, mis võimaldab peredel võimalikult iseseisvalt toime tulla ning vanematel end eri elu valdkondades teostada;
- inimesed saaksid oma lapsesaamise soove täielikult ellu viia.⁹⁰

Seega on rõhk laste- ja perepoliitika valdkonnas varajasel märkamisel, probleemidega õigeaegsel tegelemisel ning abi ja toe pakkumine peredele, kes ei saa iseseisvalt hakkama.

---

⁸⁷ Viira, A. Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine. Sotsiaalministeerium 2017, lk 9.

⁸⁸ Kutsar, D., Beilmann, M., Luhamaa, K., Nahkur, O., Soo, K., Strömpl, J. (2022) Laste heaolu tulevik. 31/01/2022 arvutivõrgus (04.04.2022) <https://arenguseire.ee/pikksilm/laste-heaolu-tulevik/?fbclid=IwAR07MLZS5gZvet0gpSFWUX-yGdCiFIIw72TjVV87u85P-yelwFZB7Hmfqk>

⁸⁹ Heaolu arengukava 2023–2030 koostamise ettepanek. Sotsiaalministeerium 2021, lk 7.

⁹⁰ *Ibidem*, lk 7.

Lisaks on olulisel kohal, et laps ei kogeks vägivalda ning see ei kaalu ülesse olla oma perekonnas, vaid siis peab avalik võim sekkuma ning last aitama ning lapse õigused tõusetuvad esikohale. Siiski ei saa poliitika kujundjad arvata, et strateegiate ning arengukavade koostamine lahendaks ära praktilised probleemid valdkonnas.

Eesti vaimse tervise strateegia üldeesmärgiks on, et elanikud on hea vaimse tervisega ja annavad enda heaolule järjest kõrgemaid hinnanguid. Psüühika- ja käitumishäireid märgatakse varakult ja inimesed saavad vajalikku abi. Vaimse tervise edendamine on ühiskonnas prioriteet ja sellega tegeletakse järepidevalt läbi kogu inimese elukaare. Selleks on oluline, et psüühika- ja käitumishäirete ravi ja taastumine on inimestele kättesaadav. Parim võimalik ravi ja seda toetavad teenused on korraldatud nii, et inimesed saavad enda eluga iseseisvalt hakkama.⁹¹ Seega on vaimne tervise teemad tähtsad ning abi ja teenused peavad toetama inimeste toimetulekut.

Haiguse ja vaimse tervise raskuste kestmisel on tähtis, et inimesed leiaksid võimalusi, kuidas igapäevaelus hästi toime tulla ja saavutada heaolu, kuigi tervislikust olukorrast tulenevad mitmesugused raskused.⁹²

Lapse perekonnast eraldamise protsessis on oluline, et ka vaimse tervise probleemiga vanemat on toetuste ja teenustega toetatud ning pakutud isikule igakülgset abi. Nimetatud tegevused ei saa olla näilised, vaid need peavad ka inimest sisuliselt aitama.

---

⁹¹ Vaimse tervise strateegia (2016-2025). VATEK. Versioon 30.03.2016, lk 6.

⁹² Narusson, D. (2019). Personal-recovery and agency-enhancing client work in the field of mental health and social rehabilitation: Perspectives of persons with lived experience and specialists, University of Tartu, lk 68.

1.3 Lapse perest eraldamise menetluse eeldused ja põhiprintsiibid

Magistritöö esimeses osas käsitlesin EIK praktikas väljatoodud printsiipe perekonnaellu sekkumisel. Kõige esinemene põhimõte perekonnaellu sekkumisel on, et proovitud on leebemaid meetmeid lapse perekonnas kasvamisel. Siiski peab arvestama olukordadega, kus ei ole võimalik erinevaid teenuseid pakkuda, vaid laps tuleb elu ja tervise ohustatuse korral perest eraldada viivitamatult.

1.3.1 Riigi kohustused lapse kaitsmisel

LasteKS § 4 järgi on lapse heaolu tema arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud.

Abivajava ja hädaohus oleva lapse abistamine ja toetamine on kohalike omavalitsuste kohustus. Kohalike omavalitsuste lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad peavad raskustesse sattunud lastega peredes toetama nii vanemaid, last kui teisi pereliikmeid. Lapse perest eraldamist kaalutakse üksnes kõige keerulisemas olukorras. Need on juhtumid, kus peres võib olla tekkinud otsene oht lapse elule ja tervisele, kui vanemad ei saa või ei suuda ka pakutud toe abil toime tulla, kindlustada lapsele turvalist keskkonda ja vanemlikku hoolitsust.⁹³

Eesti on perest eraldatud ja asendushooldusele suunatud laste arv aasta-aastalt vähenenud: kümme aastat tagasi eraldati aastas perest ligi 600 last (keskmiselt 0,24% alaealistest), 2014. aastal alla 400 lapse (0,16% alaealistest) ning aastatel 2017–2019 alla 300 lapse (0,11% alaealistest).⁹⁴

Lastekaitse korraldust reformiti 2016 aastal, mil jõustus uus lastekaitseadus.⁹⁵ Sellega tagati ööpäevaringe abivajavate ja hädaohus olevate laste kaitse, kui kohaliku omavalitsuse lastekaitse spetsialistid ei saa lapsi kaitsta töövälisel ajal. Hädaohus olev laps on LasteKS § 30 järgi laps,

---

⁹³ Sarv, M., Kasvandik, L., Müürsoo, A., Olm, A., Raag, L.-L., Tammur, A. (2021) Laps ja pere. Kutsar, D. (toim) *Lapsed Eesti ühiskonnas*. Õiguskantsleri Kantsleil, lk 35.

⁹⁴ *Ibidem*, lk 37.

⁹⁵ Lastekaitseadus, RT I, 12.12.2018, 49.

kes on oma elu või tervist ohustavas olukorras, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute elu või tervist.

Tsiviilkohtumenetluse seadustik⁹⁶ (TsMS) § 563² võib lapse perekonnast eraldada seaduses sätestatud juhtudel ja korras ka kohtumääruseta, kui lapse perekonda jätmise ohustab lapse tervist või elu ja kohtumääruse saamine ei ole piisavalt kiiresti võimalik. Sel juhul tuleb esitada avaldus sellise arvestusega, et kohtul oleks võimalik avaldus lahendada 72 tunni jooksul alates lapse perekonnast eraldamisest lastekaitseaduse §-s 33 sätestatud alustel.

Korrakaitseaduse § 46. lg 1 punkt 8 alusel saab politsei hädaohus oleva lapse toimetada ohutusesse tingimustesse ilma seadusliku esindaja nõusolekuta, kui lastekaitsetöötaja ei saa õigel ajal lapse kaitseks sekkuda.⁹⁷ LasteKS § 32 lg 1 kohaselt hädaohus olevat last tuleb viivitamata abistada ning viia lapse ohtlikust olukorrast eemale.

LasteKS § 33 lg 1 järgi võib kohaliku omavalitsuse üksus või Sotsiaalkindlustusamet eraldada lapse perekonnast ja vajaduse korral määrata lapse ja vanema suhtluskorra enne hooldusõiguse piiramise kohtumäärust, kui lapse jätmise perekonda või vanema ja lapse vaheline suhtlus ohustab lapse tervist või elu.

LasteKS § 33 lg 2 kohaselt eraldatakse sama sätte esimeses lõikes nimetatud otsusega hädaohus olev laps ajutiselt perekonnast, määratakse tema viibimiskoht ning vajaduse korral lapse ja vanema suhtluskord kuni 72 tunniks alates lapse perekonnast eraldamisest.

PKS § 135⁹⁸ lg 1 järgi võib kohus võib lapse vanematest eraldada ainult juhul, kui lapse huvide kahjustamist ei ole võimalik ära hoida vanemate ja lapse suhtes kasutusele võetud muude toetavate abinõudega.

TsMS § 616. võib kohus esialgne õiguskaitse korras asja menetlemisel avalduse alusel või omal algatusel kohaldada määrusega hagita menetluses avalduse tagamiseks vajalikku esialgset õiguskaitset. Seda võimalust kasutavad paljud kohalikud omavalitsused ja selline regulatsioon tagab selle, et laps eraldatakse perekonnast ning määratakse ajutine eestkostja. Lapse õiguslik

---

⁹⁶Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I, 22.12.2021, 23.

⁹⁷Korrakaitseadus, RT I, 03.03.2021, 5.

⁹⁸ Perekonnaseadus, RT I, 22.12.2021.

staatus on kohtumäärusega paika pandud ning ka vanem saab aru, et mille tõttu on laps perekonnast eraldatud.

Vanemalt vanema õiguste äravõtmine on hagita menetluses lahendatav hagita perekonnaasi (TsMS § 475 lg 1 p 8 ja § 550 lg 1 p 2)⁹⁹. Isik, kellel on andmeid ohustatud lapse kohta, peab PKS § 134 lg 2¹⁰⁰ järgi lapse heaolu ohustamisest teatama lapse elukohajärgsele valla- või linnavalitsusele või kohtule. Kohtule teatamise korral saab kohus alustada lapse heaolu ähvardava ohu kõrvaldamiseks hagita menetluse omal algatusel. Kui lapse elukohajärgsele valla- või linnavalitsusele teatamise korral otsustab viimane, kas on vaja esitada kohtule avaldus lapse heaolu ähvardava ohu kõrvaldamiseks vajalike abinõude rakendamiseks.

Täitemenetluse seadustiku § 179 lg 3 alusel võib vajaduse korral kohtutäitur tõstatada lapse elukohajärgse või erandina kohustatud isiku elukohajärgse kohaliku omavalitsuse ees küsimuse lapse ajutiseks paigutamiseks laste hoolekandeesutusse.¹⁰¹ Seega on seadusandja andnud täiendava kohustuse kohtutäiturile, et abivajava lapsed ei jääks abita, kuna täitemenetluse toiminguid läbi viies, on üsna suur tõenäosus märgata raskustes perekondasid ja nende lapsi.

1.3.2 Vanema vaimne tervis kui oht lapsele

Lapse eraldamise vajadus ja põhjused võivad tuleneda nii lapsest endast (nt tervis, ohtlik või kuritegelik käitumine), lapsevanemast või lapse elukeskkonnast.

Ward¹⁰² on kirjeldanud ja süstematiseerinud vanemast tulenevat ohtu suurendavad ja leevendavad riskid ning tegurid. Wardi süstemaatika aitab ka hinnata, millistel juhtudel võivad vanema riskid lapsele ja tema turvalisusele olla suuremad ning millistel juhtudel võivad vanema riskid olla väikema mõjuga. Lisaks on oluline, et vaadatakse vanemat esmalt kui üksikisikut

---

⁹⁹RT I 2005, 26, 197

¹⁰⁰RT I 2009, 60, 395

¹⁰¹Täitemenetluse seadustik, RT I, 12.03.2022, 8.

¹⁰²Krutzinna, J., Skivenes, M. (2020) Judging parental competence: A cross-country analysis of judicial decision makers' written assessment of mothers' parenting capacities in newborn removal cases. *Child & Family Social Work*; lk 5 Viide- Ward, H., Brown, R., & Westlake, D. (2012). *Safeguarding babies and very young children from abuse and neglect*. London: Jessica Kingsley Publishers.

ning seejärel tema hakkamasaamist koostoimes oma lapsega. See toob välja vanema ja lapse vajaduste keerukuse ning nende tegurite omavahelise koosmõju.

Tabel 1. Ohtu suurendavad ja leevendavad riskid ja tegurid Ward (2012) ¹⁰³

Riski nimetus	Kirjeldus
Laste haavatavus	Lapsega seotud tegurid, mis mõjutavad lapse erivajadusi, muutes ta eriti haavatavaks (nt enneaegne sünd, puue, võõrutusnähud ja äge või krooniline haigus). Riski suurendavad tegurid: Vanem. Tulevane märkimisväärne kahju tõenäolisem
Ainete kuritarvitamine	Ravimite, narkootikumide või alkoholi kuritarvitamine raseduse ajal või pärast sünnitust. Ei pea tekitama sõltuvust; st väärkasutamine võib seisneda ebaseaduslike uimastite korduvas kasutamises või legaalsete ainete liigses kasutamises.
Õpiraskused	Üldised või spetsiifilised õpiraskused; madalam kognitiivne toimimine või kognitiivne häire.
Vaimuhaigus	Üldine või spetsiifiline vaimuhaigus või vaimse tervise probleemid. Võib olla kinnitatud ametliku meditsiinilise diagnoosiga või saab järeldada ekspertide (nt psühholoogi) vaatlustest/aruanetest.
Õpiraskused ja vaimne haigus	Kombinatsioon koodidest "õpipuue" ja "vaimne haigus".
Isiksusehäire	Igasugune isiksusehäire vorm, nt antisotsiaalsed/sadistlikud/agressiivsed isiksusehäired. võib olla tagajärg pikaajalise ainete kuritarvitamisele.
Paranoiline psühhoos	Äge vaimuhaigus, enamasti paranoiline psühhoos või paranoiline skisofreenia. Võib hõlmata muid psühhiaatrilisi haigusi. Kui diagnoosi osas on kahtlus, kuid seda ei ole kindlalt ümber lükatud.
Probleemide eitamine	Suutmatus ära tunda probleeme, nagu vaimuhaigused, sõltuvus või vägivald, hõlmab ka oma hoolduse osutamise võime piirangute mittetundmist.
Nõuete mittejärgimine	Soovitava ravi või ravi mittejärgimine, kas registreerumata jätmine või ravist väljalangemine. Sisaldab keeldumist kolimast vanem-laps üksusesse või vastu võtmast koduteenuseid, kui seda on soovitatud. Kitsalt määratletud, st vanemad ei aktsepteeri pakutavaid teenuseid. Ei hõlma juhtumeid, kus vanemad võtavad teenuseid vastu ja püüavad neid järgida, kuid ei suuda õpitut rakendada. Võimalik on mõlema puudumine nõusolek ja valmisolek teenuseid vastu võtta samal juhul, kuna vanemad võivad olla vastu ühele raviviisile aga aktsepteeri teist tüüpi
Väärkohtlemine lapsepõlves	Vanem on lapsepõlves kogenud väärkohtlemist, hooletusse jätmist ja julma kohtlemist. Võib olla laste hoolekandeteenustega seotud ajalugu. Seda ei tunnistata probleemiks/või millekski, mis vajab ravi. Sellised probleemid nagu kiusamine, õpiraskused ja CWS-i kaasamine vanemate diagnoosi tõttu (st mitte väärkohtlemine nende vanemad/perekond). Hõlmab ka varajast uimastitarbimist, kui ei ole teistiti täpsustatud, et vanemad olid kodus hooletusse jäetud/kuritarvitatud. Kitsas kategooria: vägivaldne olukord / hooletusse jätmine kodus.

¹⁰³ *Ibidem*, lk 5.

Riski suurendavad tegurid: koostoime. Tulevane märkimisväärne kahju tõenäolisem

Häiritud kiindumus	Ebastabiilne kiindumus lapse osas. Huvi lapse vastu võib olla piiratud, kontaktseansid võivad ära jääda või on võimalus diagnoosida kiindumushäire.
Empaatia puudumine lapse suhtes	Suutmatus ära tunda lapse emotsionaalseid vajadusi.
Kehv vanemlik pädevus	Üldised puudujäägid vanemluses, sealhulgas suutmatus ära tunda lapse füüsilisi vajadusi stimuleerimise järele. Sageli korrelatsioonis teiste riskiteguritega. Võib vajada intensiivset abi põhiliste vanemlike ülesannete täitmisel.
Enda vajaduste esile seadmine enne last	Prevaleerivad on vanema enda vajadused kas isekusest või enda lapsepõlvetraumadest, mis tähendab, et vanema oma vajadused kaaluvad üles lapse vajadused. Võib kattuda empaatia puudumisega – kui jah, siis kaks korda kodeeritud.

Riski vähendavad tegurid: Vanem. Tulevane märkimisväärne kahju on vähem tõenäoline

Kohanemine lapsepõlves toimunud kuritarvitamisega Vaimne häire allub ravile	Lapsevanemate väärkohtlemise, hooletusse jätmise või julma kohtlemise ajalugu tunnistatakse probleemiks ja sellega on tegeldud (kohanduva käitumise, terapeutiliste sekkumiste jne kaudu). Vaimne häire allub ravile
Mittevägivaldne partner	Toetava, mittevägivaldse partneri olemasolu.
Probleemi ära tundmine	Vanemate teadlikkus probleemidest, olgu siis tervisega seotud või muud probleemid.
Vastutuse võtmine	Lapsevanem püüab aktiivselt muutuda/paraneda
Valmisolek teenuste saamiseks	Valmisolek järgida spetsialistide soovitusi nii tervisega seotud kui ka laste heaoluga seotud kontekstis.

Riski vähendavad tegurid: koostoime. Tulevane märkimisväärne kahju on vähem tõenäoline

Normaalne kokkupuude	Vanema-lapse side on olemas ja piisav.
Empaatia lapse suhtes Pädevus mõnes valdkonnas	Vanem reageerib lapse vajadustele, eriti emotsionaalselt. Lapsevanemaks olemise pädevus on vaid osaliselt piiratud.

Esitatud tabelist nähtub, et väga suure riskiga on olukorrad, kus laps on ise erivajadusega ning ta vajab toetusi ning teenuseid ja samal ajal on lapsevanem kas vaimse tervise häirega või esineb lapsevanemal mingi muu risk, mis raskendab tal endapoolset lapse toetamist ja abistamist. Lapsevanema riski suurendavateks teguriteks võivad olla lapsevanema häiritud kiindumussuhe oma lapsega, suutmatus ära tunda lapse emotsionaalseid vajadusi, madalad vanemlikud oskused ning enda vajaduste esilekohale seadmine. See omakorda tähendab, et lapsevanem peab suutma rahuldada lapse vajadused ning teadvustama, et mida noorema lapsega on tegemist, seda suurem on risk, et lapse elu võib ohus olla.

Riski vähendavateks teguriteks vaimse tervise osas on asjaolu, kui isik saab ravi ning sellel on ka positiivne mõju tema vaimsele tervisele. Olulisel kohal on ka lapsevanema soov muutuda ning võtta vastu teenused, mida pakutakse. Samuti on oluline, et lapsevanem teadvustab oma keerulist lapsepõlve ning oskab vältida ebasobivaid käitumismustreid oma elus. Kõige tähtsam on, et vanem on teadlik oma probleemist ja suudab sellega toime tulla ning ka ise oma riske hinnata.

Isegi kui lapsevanema pädevus on osaliselt piiratud, võivad riskid olla väiksemad siis, kui vanem reageerib adekvaatselt lapse vajadustele (eriti emotsionaalselt), lapse ja vanema side on piisav. Sellisel juhul ei pruugi vanema riski esinemine tähendada vanema suutmatust oma last kasvatada, kuigi vanem võib lapse kasvatamisel vajada riigi tuge.

Põhjalik uuring lapsevanema riskide osas on tehtud Norra, Saksamaa ja Inglismaa väikelaste perekonnast eraldamise kohtulahendite osas. Lapse perekonnast eraldamiste kohtulahendite analüüsi kohtu argumentatsiooni, et kus toodi esile vanemate riskid või vastupidiselt vaadati pigem vanemate positiivseid külgi.¹⁰⁴ Umbes pooltes kohtuotsustes mainitakse viit riski suurendavat tegurit, millest kaks kõige sagedamini esinevat on: empaatiavõime puudumine lapse suhtes (61%) ja halb vanemlik võimekus (59%).¹⁰⁵

Eesti lastekaitse töös on kasutusele võetud lapse heaolu hindamise käsiraamat, mis on eeskujuga saanud Rootsi BBIC mudelist (*Barns Behöv i Centrum, Socialstyrelsen 2015*) ning mis on kohendatud Eesti oludele. Käsiraamatu kohaselt võib lapse vajadus kohesele kaitsele tuleneda lapsevanemate puudulikkusest või vanemlikest oskustest, perekondlikest teguritest ja keskkonnast või lapse enda hetkeseisundist ja arengust. Kui ilmneb, et lapse heaolu on ohus, tuleb reageerida koheselt ning peale seda alustada juhtumikorraldusega ning lapse heaolu põhjaliku hindamine.¹⁰⁶ Riskitegurid on lapsest, tema vanematest ja neid ümbritsevast keskkonnast tulenevad lapse arengut negatiivselt mõjutavad või ohustavad asjaolud. Riskitegurid süvendavad lapse abivajadust hetkeolukorras või seavad ohtu lapse heaolu

---

¹⁰⁴Krutzinna, J., Skivenes, M. Judging parental competence: A cross-country analysis of judicial decision makers' written assessment of mothers' parenting capacities in newborn removal cases. *Child & Family Social Work*; 2020, lk 5.

¹⁰⁵*Ibidem*, lk 11.

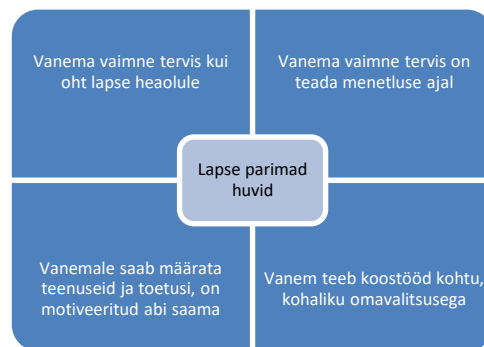
¹⁰⁶ Lapse heaolu hindamise käsiraamat. Sotsiaalministeerium, 2017

https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf, lk 9.(04.04.2022).

pikemas perspektiivis. Lapse perest eraldamise aluseks saab olla riski hindamine, mida tuleb hinnata lapse ja vanema suhte kaalumisel.¹⁰⁷ Seega tuleb lapse perekonnast eraldamisel igakülselt hinnata nii vanema kui ka lapse riske ja selle pinnalt teha otsus.

Sellist arusaama toetab ka sotsiaalhoolekande seadus §-d 9-10,¹⁰⁸ mis panevad paika abivajava isiku juhtumikorralduslikud põhimõtted ning mille kohaselt toetatakse last kooskõlas tema kohta tehtud juhtumiplaanile. Juhtumiplaan on kirjalik dokument, mis koosneb hinnangust isiku abivajadusele ja abimeetmete rakendamise tegevuskavast. Kusjuures juhtumiplaan tuleb koostada ka täiskasvanud abivajavale isikule.

Joonis nr 3. Lapse parimate huvidega arvestamine vaimse tervise probleemiga vanema kohtumenetluse ideaalprotsess.

Allikas:töö autor

Idealne olukord lapse perekonnast eraldamise menetluses on, kui on teada vanema vaimne tervis. See tähendab, et on objektiivselt ekspertarstide poolt vanemat hinnatud ning on teada, miks vanem käitub ebastabiilselt. See omakorda annab aluse määrata isikule teenuseid ja abinõusid. Kohtu ja kohaliku omavalitsuse vaatest teeb vanem koostööd ja võtab vastu suunised ja ettekirjutused, mida on võimalik kohtul rakendada. Äärmiselt oluline on, et vanem on ise motiveeritud abi saama.

Lapse parimate huvidega arvestamine ei saa olla deklaratiivne tegevus, vaid see peab olema suunatud konkreetse lapse ja vanema suhte kaalumisse ning tuleb sisuliselt hinnata, kuidas võib

¹⁰⁷ *Ibidem* lk 17.

¹⁰⁸ Sotsiaalhoolekande seadus, RT I, 22.03.2021, 14.

vanem vaimne tervis olla ohtlik lapse heaolule ning kas on olemas meetmed, et seda riski maandada. Oluline on ka lapse parimate huvide elemente analüüsida ning seda koostoimes vanema vaimse tervisest lähtuvalt.

1.4 Lapse perest eraldamise menetlus

Lapse perekonnast eraldamine on äärmuslik meede. Vanemalt vanema õiguste äravõtmine, ja lapsega suhtlemise korraldamine toimub tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS)¹⁰⁹ § 550 lg 1 p 2 järgi hagita menetluses, mille üheks põhimõtteks on uurimispõhimõte. Uurimispõhimõtte eesmärgiks on tagada, et asja lahendamiseks olulised asjaolud ei jääks välja selgitamata. TsMS § 5 lg 3 kohaselt selgitab kohus hagita asjas ise asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Seetõttu ei ole ka lapse perekonnast eraldamise menetluses kohus seotud kohaliku omavalitsuse esitatud avaldusega ning saab ka ise asjaolud täiendavalt välja uurida.

Lisaks kaasab kohus TsMS § 198 lg 3 esimese lause järgi hagita menetluse osalised omal algatusel. Olulisel kohal menetluses on lapse tahe: TsMS § 552¹ lg 1 järgi kuulab kohus last puudutavas asjas ära vähemalt 10-aastase lapse isiklikult, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Kohus küsib valla- või linnavalitsuse seisukohta alaealist või eestkostet puudutavas menetluses ja saadab talle menetlusi lõpetavate määruste ärakirjad (TsMS § 552 lg 2).

TsMS § 477 lg 6 järgi võib juhul, kui menetluse võib algatada üksnes avalduse alusel, avaldaja avalduse tagasi võtta sarnaselt hagiga hagimenetluses.

---

¹⁰⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I, 26.06.2017, 52.

1.4.1 Lapse osalemine menetluses

Laps vajab juriidilist esindust kui tema parimaid huve formaalselt hinnatakse ja selgitatakse välja kohtute ja vastavate organite poolt. Eriti juhul, kui laps osaleb haldus- või kohtumenetluses, mis sisaldab tema parimate huvide hindamist, peab ta lisaks oma eestkostjale või arvamuse esindajale saama juriidilise esindaja, kui on olemas potentsiaalne vastuolu menetluse osapoolte vahel.¹¹⁰

TsMS § 219 lg 2 p 3 alusel tuleb lapsele määrata lapse perekonnast eraldamise menetluses esindaja riigi arvel. TsMS § 219 lg 6 näeb ette, et kohtu määratud advokaat saab tasu riigi arvel riigi õigusabi seaduses ettenähtud ulatuses ja korras. TsMS § 551 lg 1 kohaselt võib kohus hagita perekonnaasja menetlemisel avalduse alusel või omal algatusel määrusega esialgse õiguskaitse rakendada hagi tagamise abinõusid. TsMS § 384 lg 5 kohaselt võib kohus lapse heaolu ohustava asjaolu ilmnemisel vaidlusalust õigussuhet esialgselt reguleerida pädeva valla- või linnavalitsuse avalduse alusel või omal algatusel sõltumata hagi tagamise avalduse esitamisest.

Riigi õigusabi seadus¹ § 18. lg 1¹¹¹ järgi nimetab advokatuur viivitamata kohtu, prokuratuuri või uurimisasutuse määruse alusel riigi õigusabi osutava advokaadi. Advokatuuri nimetatud advokaat kohustub asuma viivitamata riigi õigusabi osutama ja korraldama oma tegevuse selliselt, et tal oleks võimalik õigeaegselt osaleda menetlustoimingutes.

Lapse õigustega on kooskõlas, et lapse esindaja on lapse perekonnast eraldamiste menetlustes riigi poolt tagatud. Nii suurte vanema ja lapse õiguste konflikti korral, peab olema tagatud neutraalne vaade kogu protsessis.

---

¹¹⁰Üldkommentaar nr. 14 (2013) lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1)* mitteametlik tõlge* https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_heaolu/uldkommentaar_nr_14.pdf, lk 21.

¹¹¹ Riigi õigusabi seadus, RT I, 22.12.2020, 46.

1.4.2 Menetluslikud õigused ja tagatised

Kuigi konventsiooni artikkel 8 ei sisalda selgesõnalisi menetlusnõudeid, peab otsustusprotsess olema õiglane ja selline, et oleks tagatud artikliga 8 kaitstud huvide nõuetekohane austamine. Vanemad peaksid olema sellesse protsessi piisavalt kaasatud, kui terviklikult, et neile oleks tagatud oma huvide nõutav kaitse ja nad saaksid täielikult oma seisukohta esitada. Siseriiklikud kohtud peavad põhjalikult uurima kogu perekondlikku olukorda ja mitmeid tegureid, eelkõige faktilisi, emotsionaalseid, psühholoogilisi, materiaalseid ja meditsiinilisi tegureid. Samuti peaksid andma tasakaalustatud ja mõistliku hinnangu iga inimene, kes on pidevalt mures selle üle, milline oleks lapse jaoks parim lahendus, kuna see kaalutlus on igal juhul ülioluline.¹¹²

Kohus peab lapse hooldusõiguse menetluses kuulama vanemad ära TsMS § 558 lg 1 järgi. Kui menetlus toimub lapse heaolu ohustamise üle, kuulab kohus vanemad isiklikult ära ja arutab nendega lapse huvide kaitset. Sama § lg 3 kohaselt, ei pea vanemaid ära kuulama, kui sellest tekkiva viivitusega kaasneks ilmselt oht lapse huvidele. Töö autor nõustub riigikohtu otsusega tsiviilasjas 3-2-1-99-16 kolme kohtuniku eriarvamusega¹¹³, milles vanema hooldusõiguse menetluses ei kuulanud kohus isiklikult ära lapse ema. Vanema isikliku ärakuulamise nõude eesmärk vaidluses lapse heaolu ohustamise üle on eelkõige vahetu mulje saamine, kas vanem on võimeline ohtu lapsele ära hoidma ja soovib seda ka tegelikult teha. See annab võimaluse hinnata kui tõsiselt suhtub ema korduvatesse kirjalikesse kinnitustesse, et ta soovib last ise kasvatada, tunneb huvi lapse käekäigu vastu, on nõus oma elukombeid ja senist elukorraldust muutma.¹¹⁴

---

¹¹² Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. European Court of Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence. Updated on 31 August 2021, lk 81.

¹¹³ Riigikohtunike Henn Jõksi, Jaak Luige ja Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 3-2-1-99-16.

¹¹⁴ *Ibidem*

1.4.3 Lapse perest eraldamise tagajärjed

Kui vanema hooldusõiguse kuritarvitamine, lapse hooletusse jätmine, vanemate suutmatus täita oma kohustusi või kolmanda isiku käitumine ohustab lapse kehalist, vaimset või hingelist heaolu või tema vara ja kui vanemad ei soovi või ei ole võimelised ohu ära hoidma, rakendab kohus PKS § 134 lg 1 järgi ohu ärahoidmiseks vajalikke abinõusid, mh PKS § 134 lg-s 3 ning §-des 135 ja 136 loetletud meetmeid. PKS § 134 lg 3 järgi võib kohus mh isiku- või varahooldusõigust piirata.

PKS § 135 lg 2 annab kohtule õiguse võtta vanemalt hooldusõigus täielikult ära, kui teised abinõud ei ole tulemusi andnud või kui on põhjust eeldada, et nende rakendamisest ei piisa ohu ärahoidmiseks. PKS § 123 lg 1 järgi lähtub kohus vanema hooldusõiguse asju läbi vaadates esmajoones lapse huvidest, arvestades kõiki asjaolusid ja asjaomaste isikute õigustatud huvi. Kohtul on PKS § 134 lg 1 eelduste täidetuse korral võimalik lapsele ohu ärahoidmiseks kasutada erinevaid abinõusid, nt lisaks hooldusõiguse täielikult äravõtmisele ka selle piiramist. Seejuures tuleb last ähvardava ohu tõrjumiseks kohaldada just selles olukorras kõige sobivamat abinõu.

Kui vanematel ei ole võimalik hooldusõigust teostada, rakendab kohus PKS § 118 lg 2 järgi lapse huvides asjakohaseid abinõusid ning alustab vajaduse korral lapsele eestkostja määramise menetluse, sh kui vanem on kestvalt võimetu hooldusõigust teostama, peatab kohus PKS § 140 lg 1 järgi vanema hooldusõiguse. Vanemate hooldusõigus peatatakse, kui vanem ei saa oma hooldusõigust objektiivselt teostada. PKS § 123¹ lg 1 järgi saab vanema oma hooldusõiguse taastada, kui hooldusõiguse taastamine vastab lapse huvidele.

2 Vaimse tervise probleemiga vanemalt lapse perest eraldamise kohtupraktika analüüs

2.1 Metoodika

Käesolevas analüüsis kasutatakse kohtupraktikat, mille kogus magistritöö juhendaja Katre Luhamaa projekti PRG 700 *Lapsepõlve haavatavus ja haavatav subjektiivus: interdistsiplinaarne võrdlev vaade* raames.

2.1.1 Uurimuse teoreetiline lähtekoht

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) kirjeldab vaimset tervist kui heaoluseisundit, milles inimene realiseerib oma võimeid, tuleb toime igapäevaelu pingetega, suudab töötada tootlikult ja tulemusrikkalt ning saab anda oma panuse ühiskonna heaks. Seega on vaimne tervis midagi enam, kui psüühikahäire või psüühilise puude puudumine – see on inimese tervise oluline ja lahutamatu osa ning aluseks nii tema enda kui ka kogukonna healuks ja tõhusaks toimimiseks.¹¹⁵ Tõsiste psüühikahäirega lapsevanematel on kaheksa korda suurem tõenäosus sattuda lastekaitseüsteemi vaatevälja võrrelduna vanematega, kellel ei esine psüühikahäireid. Lisaks sellele on neil ka suurem tõenäosus jääda ilma oma laste hooldusõigusest.¹¹⁶

2018. aasta laste perest eraldamise kohtupraktika (169 otsust) näitab, et kolmveerand lastest, kelle perest eraldamine otsustatakse kohtuotsusega ning kelle bioloogiliste vanemate hooldusõigust piiratakse või see täielikult ära võetakse, on pärit lahuselavate vanematega või üksikvanemaga perest. Laste perest eraldamise põhjus on ennekõike vanema(te) mitte hakkama saamine ja hoolimatus lapse suhtes, mis sageli on põhjustatud alkoholi või narkootikumide

---

¹¹⁵ Vaimse tervise roheline raamat 2020. Sotsiaalministeerium, lk 3.

¹¹⁶ Kaplan, K., Brusilovskiy, E., O'Shea, A.M., Salzer, M.S. Child Protective Service Disparities and Serious Mental Illnesses: Results From a National Survey Published Online:3 Jan 2019<https://doi.org/10.1176/appi.ps.201800277>

liigtarbimisest (kaks kolmandikku asjadest), millega omakorda kaasnevad perevägivald, majanduslikud probleemid ja ebastabiilne elukorraldus (kolmandik asjadest).¹¹⁷

Eesti lastekaitsetöötajad on välja toonud juhtumid, kus on selge, et vanem ei ole võimeline oma tervisliku seisundi tõttu lapse eest hoolitsema, kuid kohus piirdub vanema hooldusõiguse piiramisega. Seega tähendab piiramine, et laps jääb pikaks ajaks asendushooldusele, samas äravõtmise korral oleks võimalik leida talle hooliv pere sh laps ka lapsendada. Seega ei pruugi vanemate hooldusõiguse piiramisega kaasnev lapse pikaajaline hooldus asenduskodus olla lapse huvides.¹¹⁸

Nii EIK kui ka Riigikohtu praktika on järjepidevalt rõhutanud, et vaimse tervisega vanemalt ei saa täieliku hoolduõigust ära võtta. Eelnevalt on ka selgitatud, et vaimse tervise probleemiga vanem on eriti haavatav isik, kelle võime enda õiguste eest seismisel on madal. Seega tuleb analüüsida, mil määral on maakohtu lapse perest eraldamise praktika vastavuses esimeses peatükis kaardistatud suunistega, mis tulevad nii inimõiguste kohtust kui riigikohtust.

2.1.2 Uurimisküsimused

Lapse perekonnast eraldamise kohtumenetlustes on menetluse osapoolteks enamasti madala toimevõimekusega ja haavatavad isikud, kes ei tunne sageli oma õigusteid, ei ole kohtu jaoks kättesaadavad ning nad ka ei vaidlusta kohtumääruseid. Seega on oluline aru saada, kas esimese astme kohtud kohtlevad vaimse tervise probleemidega isikuid eriti haavatavate isikutena ning kui võrd arvestavad need kohtumenetlused lapse ja vanema õigustega.

Seetõttu püstitas töö autor kohtupraktika empiiriliseks analüüsiks järgmised uurimisküsimused.

---

¹¹⁷Laste heaolu tulevik. 31/01/2022
<https://arenguseire.ee/pikksilm/laste-heaolu-tulevik/?fbclid=IwAR07MLZS5gZvet0gpSFWUX-yGdCiFIw72TjVV87u85P-yelwfZB7Hmfqk> (04.04.2022).

¹¹⁸Rake uuring lk 61.

1. Kuidas on hinnatud vanema vaimset tervist kohtumenetluse ajal?
2. Kuidas on kohus kaalunud vanema ja lapse õigusi ning nende õiguste omavahelise konflikti korral analüüsinud lapse parimat huvi?
3. Millistel juhtudel on vaimse tervise probleemiga vanematelt võetud täielik hooldusõigus oma laste suhtes?

2.1.3 Valim

Uurimuse koostamisel kasutas autor kvalitatiivset lähenemist, kuna uuritakse seda, milliseid tähendusi inimesed annavad ühiskonnas erinevatele nähtustele, samuti seda, kuidas nad neid tähendusi kujundavad ja konstrueerivad.¹¹⁹ Töö autor kodeeris kõik valimis olnud kohtulahendid märksõnade järgi ühte tabelisse (vt Lisa 1), mis aitas süstematiseerida ning esile tuua kriteeriumid, mis töö teema osas olid olulisel kohal. Töö autor keskendub analüüsis ennekõike kohtumääruste kohtu põhjenduste osale ning võtab analüüsi alla teda huvitavad kategooriad. Kohtuotsuste esimestes osades esinev info aitab võimaldab panna kohtu põhjendused vanemate ja lapse riskide ning neile pakutud teenuste konteksti.

Töö piiratuse tõttu ei saanud valida kõiki projekti PRG700 raames kogutud 2018. aasta lapse perekonnast eraldamise kohtulahendeid, vaid tuli teha kitsendus. Valimisse sattuvad objektid määrab uurija lähtudes uurimuseteadmisest üldkogumi kohta. Töö teemast lähtudes valis töö autor lapse perekonnast eraldatud lahendite seast välja vaimse tervise riskiga seotud lahendid. Praktikas on sellised menetlused tihti kõige keerulisemad, sest paljudel juhtudel puudub isikutel haiguskriitika, nad ei tee koostööd ning seavad oma vaimsest seisundist lähtuvalt ohtu ka oma lapsed. Keeruliseks teeb menetluse nimetatud sihtgrupi puhul ka asjaolu, et sageli on täpne vanema vaimne tervis teadmata, sest vanem ei tee koostööd kohaliku omavalitsuse, võrgustiku liikmete, eriala spetsialistide ning kohtuga. See omakorda tähendab, et puudub objektiivne teadmine, mis seisundis lapsevanem on.

---

¹¹⁹ Öunapuu, L. (2015) Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool

Töö autor rõhutab, et kohtupraktika analüüs hõlmas ainult jõustunud lõpplahendeid. Projekti PRG700 raames kogutud kohtulahendite tsiviilasjad numbrid on teada, kuid kuna tegemist on tundlike ja avalikkusele mittekättesaadavate lahenditega, siis projekti konfidentsiaalsuse põhimõtte kohaselt on kõik kohtuotsused anonümiseeritud ja kodeeritud süteemi REST_2018_asja nr. Töö autori jaoks olid lahendid anonümiseeritud ning maakohtu tööpiirkonnad ning isikuandmed oli eemaldatud. Töö autor ei tutvunud kohtutoimikutega, vaid analüüsis üksnes lõpplahendeid. Töö autorit huvitab eelkõige kohtu argumentatsioon ning kuidas on kirjalikus kohtumääruses oma seisukohta põhjendatud.

Vaimse tervise probleemiga seotud kohtulahendeid oli kokku kokku 21. Vaimse tervise probleemiga oli mitmetel juhtudel seotud ka teised riskitegurid nagu näiteks alkoholi ja narkootikumide liigtarvitamine. Lapsi oli seotud menetlustes 29 ning lapsevanemaid 33. Arvesse tuleb võtta, et võis esineda kaasuseid, kus ühel emal, kellel oli kolm last, siis neil kõigil võis olla ka erinevad isad või sünniaktis isa kanne puududa. Psühhiaatrilise abi seadus § 2 lg defineerib psüühikahäire, milleks on kehtivale rahvusvahelisele psüühika- ja käitumishäirete klassifikatsioonile vastav psüühiline seisund või käitumishäire.¹²⁰ Vaimse tervise mõiste on laiemat tähendusega kui ainult psüühikahäire ning valimisse võeti nii lahendid, kus vanemal oli olemas ametlik diagnoos kui ka need, kus asjaolude kirjeldustes toodi välja vanema vaimse tervise probleem, kuid puudus täpne diagnoos. Kohtuotsuste olulisemad näitajad on kirjeldatud tabelis 2.

Tabel nr. 2. Lapse perekonnast eraldamise kohtuasjad (vaimne tervis) üldised andmed 2018. a jõustunud lõpplahendid.

Nimetus	Arv
Kohtulahendid	21
Lapsed menetluses	29
Vanemad menetluses	33
Määrati ekspertiis vanemale	4

¹²⁰Psühhiaatrilise abi seadus, RT I, 24.03.2021, 6.

Määrati ekspertiis lapsele	1
Ekspertiisi ei määratud vanemale	1
Vanema hooldusõigus piirati	5
Vanema hooldusõigus peatati	7
Vanema hooldusõiguse täielik äravõtmine	18
Vanema hooldusõiguse üleandmine teisele vanemale	1
Lapsele määrati füüsilisest isikust eestkostja	9
Lapsele määrati juriidilisest isikust eestkostja (kohalik omavalitsus)	11
Lapsevanem suri menetluse ajal	1

Allikas: töö autor

2.2 Kohtuasjade olulisemad karakteristikud

Töö autor ei tutvunud kohtutoimikutega, vaid analüüsis lõpplahendeid. Töö autorit huvitab eelkõige kohtu argumentatsioon ning kuidas on kirjalikus kohtumääruses oma seisukohta põhistatud.

Eestkostja on üks kõige olulisemaid kaitsesüsteemi institutsioone, mis on mõeldud lastele, kes on ilma jäänud pereskkonnast või kelle huvisid ei saa esindada nende vanemad, nagu näiteks siis, kui vanem väärkohtleb last või hülgab ta.¹²¹ Üldistatult võib öelda, et pooltel juhtudel hooldusõiguse lahendites määrati lapsele füüsilisest isikust eestkostja. Ülejäänud juhtudel määrati eestkostjaks kohalik omavalitsus. Ainult ühes lahendis peatati hooldusõigus lapse emal ning anti üle lapse isale.

---

¹²¹ Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste. Eeskostesüsteemide tõhustamine, et need vastaksid inimkaubanduse ja lapsohvrite erivajadustele.(2015) https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-guardianship_et.pdf, lk 31. (04.04.2022)

Kohtupraktika analüüsis eristus laste vanuse osas kaks sihtgruppi: väikelapsed (0-3) ning umbes 10sed lapsed. Üheks põhjuseks võib olla, et juba enne laste sündi oli vaimse tervisega lapsevanematel palju probleeme iseendaga ning oma suhetega ning lapsevanemaks saades probleemid kuhjusid. Teise vanusegrupi osas võib üheks põhjuseks olla laste liiga hiline abivajaduse märkamine ning tulid välja ka, kus faktiliselt vanemad ei teostanud oma hooldusõigust, vaid aastaid hiljem viidi see kooskõlla tegeliku olukorraga.

Kohtumäärustes oli viidatud neljale erinevatele riigikohtu lahenditele 8 menetluses (3-2-1-13-11¹²², 3-2-1-142-13¹²³, 3-2-1-78-15¹²⁴, 3-2-1-121-12¹²⁵). Seejuures oli ühes lahendis viidatud kolmele erinevale riigikohtu lahendile. Töö autori jaoks on üllatav, et lastekaitseadusele oli viidatud kohtu põhjenduste osas vaid kahes lahendis, milles ühes lahendis mainiti sama seaduse § 4 (lapse heaolu) ning teises lahendis mainiti viite erinevat normi § 4, 5 (lapse õiguste tagamise põhimõtted), 21 (lapse huvidest lähtumine), 24 (lapse väärkohtlemise keeld), 30 (hädaohus olev laps). Seega ei rakenda kohtud lastekaitseadusest tulenevaid üldiseid põhimõtteid praktikas läbivalt ning kohtu analüüs ei hõlma igakülgset lapse õiguste analüüsi.

Huvitava asjaoluna tuli välja, et kõige populaarsem lahend, millele kohtu argumenteerimisel kasutati oli Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-121-12¹²⁶, mida kasutati oma põhistuse osas nelja erinevas kohtumääruses. Oluline on selle lahendi esile toodud põhimõte, et igakordselt tuleb hinnata igaüks lapse riski elada perekonnas. Töö autor nõustub, et igakordselt tuleb hinnata, kuidas on lapsevanem käitunud, et oma lapse ja vanema suhet taastada. Ainult ühes lahendis oli viidatud PS §-dele 26, 27 ning kohtud ei analüüsinud laiemalt lapse perekonnaelu ega ka kohtuotsuse mõju lapse perekonnaelule. Lapse heaolu mõiste oli mainitud ainult ühes lahendis ning ka see põhimõte ei olnud kohtute analüüsi fookuses. Üldistatult võib öelda, et kohtuotsuse keskmises oli vanema käitumine ning sellele hinnangu andmine.

---

¹²² RKTk 3-2-1-13-11 p 14. Isikuhooldusõiguse täielikuks äravõtmiseks ei anna iseenesest alust asjaolu, et vanem ei tule oma igapäevaelu korraldamisega iseseisvalt toime ja vajab abi. Vanemat ja last lahutavate abinõude rakendamine ei oleks sellises olukorras üldjuhul eesmärgipärane ega proportsionaalne meede.

¹²³ RKTk 3-2-1-142-13- vanema hooldusõiguse täielik ära võtmine kuritegeliku elustiiliga isalt.

¹²⁴ RKTk 3-2-1-78-15-lapse isa on valmis koostööd tegema, tuleb kasutada leebemaid meetmeid

¹²⁵ RKTk 3-2-1-121-12 p 16 Oluline on, et milline oht ähvardab lapsi vanemate juures kasvades ning milliste abinõudega on võimalik seda ohtu ära hoida. Seejuures tuleb täpselt tuvastada, milline oht ähvardab iga üksikut last peres kasvamise korral.

2.2.1 Vanema vaimne tervis menetluse ajal

Esimeseks empiiriliseks uurimisküsimuseks oli: *Kuidas on hinnatud vanema vaimset tervist kohtumenetluse ajal?*

Lapse perekonnast eraldamise menetluses on väga tähtis, et konkreetse menetluse ajal on teada vanema tervislik seisund. Seda seisukohta toetab ka Riigikohtu lahend 2-18-3628, kus laps eraldati psüühikahäirega vanemalt. Kohus saab vanemalt lapse hooldusõiguse ära võtta üksnes siis, kui on tuvastatud PKS § 134 lg 1 kohaldamise eeldused, mille järgi kui lapse kehalist, vaimset või hingelist heaolu või tema vara ohustab vanema hooldusõiguse kuritarvitamine, lapse hooletussejätmine, vanemate suutmatus täita oma kohustusi või kolmanda isiku käitumine ja kui vanemad ei soovi või ei ole võimelised ohtu ära hoidma, rakendab kohus ohu ärahoidmiseks vajalikke abinõusid, muu hulgas käesoleva paragrahvi lõikes 3 ning käesoleva seaduse §-des 135 ja 136 loetletuid. Kohtul tuli tuvastada vanema psüühiline seisund ja sellest tulenevalt ka laste vajaduste tajumise ja neile reageerimise võime on otsustuse tegemise ajal selline, mis ei võimalda vanemal lapsi ohtu seadmata vanemakohustusi täita. Otsustust vanemalt hooldusõiguse täielikuks äravõtmiseks ei saa põhjendada sellega, et kohtule ei ole esitatud tõendeid, mille põhjal saaks hinnata ema terviseseisundit ajal, mil hooldusõiguse äravõtmise üle otsustatakse.¹²⁷ Seega on äärmiselt oluline, et vanema tervislik seisund on menetluse ajal täpselt teada. Samas lahendis rõhutatakse, et laste huvidega kooskõlas ei ole piirata nende ema hooldusõigust ainuüksi põhjusel, et emal on psüühikahäire, mis võib raskendada hooldusõiguse teostamist. PKS § 135 lg 2 järgi eeldab hooldusõiguse täielik äravõtmine, et muud abinõud ei ole tulemusi andnud või nende rakendamisest ei piisa ohu ärahoidmiseks. Kohtud ei ole tuvastanud laste emale pakutud teenuste sisu ja eesmärki ega seda, millistest teenustest ta loobus ja mida kasutas. Seega tuleb vanema vaimse tervise seisundist lähtuvalt eriliselt ja täpselt tagada teenused ning aidata isikul oma eluga hakkama saada.¹²⁸

---

¹²⁷ RKTkm 2-18-3628, p17

¹²⁸ *Ibidem*, p19

Sarnane põhimõte, et oluline on vanema tervislik seisund menetluse ajal tuli välja EIKo (*Suurkoja otsus asjas Strand Lobben jt v. Norra*)¹²⁹kaasuses.

Seega peavad kohtud enne lapse perest eraldamist selgeks tegema nii vanema tervisliku seisundi kui ka selle, mil määral on vanem võimeline teostama oma hooldusõigust. Analüüsitud kohtulahendites esines vanema tervisliku seisundi hindamisel neli võimalust:

- a. Vanema tervislik seisund tehti kindlaks menetluse ajal kohtuekspertiisiga (4);
- b. Vanema tervislik seisund oli hinnatud varasemalt ekspertarstide poolt või avaldaja oli avalduses esitanud põhjaliku ülevaate (11);
- c. Vanem käitus ebastabiilselt, kuid eksperthinnangud puudusid (12);
- d. Vanema tervislik seisund ei olnud teada (6).

Kohtuekspertiisi seaduse¹³⁰§ 2 järgi on kohtuekspertiis menetlusasjas eksperdiks määratud isiku erialane tegevus, mille eesmärk on uurida esitatud materjali ja anda ekspertiisiülesandest lähtudes teaduslikult põhjendatud eksperdiarvamus. Vaatluse all olnud kohumäärustest määrati menetluse ajal kokku neli kohtuekspertiisi (kolmele lapsevanemale ja ühele lapsele), millest üks ekspertisi taolus jäeti kohtu poolt rahuldamata. Lahendis REST_2018_006 määras kohus kohtupsühhiaatria-kohtupsühholoogia kompleksekspertiisi nii erivajadusega lapsele ning ka lapse emale. See lahend oli oma olemuselt erandlik, sest ka laps oli ise suure erivajadusega. Sellest lahendis tõusetuvad esile vanema ja lapse vaheliste õiguste omavahelise suhte keerukus ning vastuolulisus. Ekspertarst pidi ekspertiisi käigus vastama kohtu poolt esitatud küsimustele ning andma konkreetse seisukoha. Kohtuotsus kirjeldas detailselt ekspertide arvamust ning selgitas nii lapse kui ka vanema riski ning nende riskide koosmõju lapse heaolule. Kuna lapse isal oli selles asjas varasemalt hooldusõigus ära võetud, siis lõpptulemusena peatati lapse emal oma lapse suhtes hooldusõigus:

---

¹²⁹ EIKo 37283/13 *Suurkoja otsus asjas Strand Lobben jt v. Norra*

¹³⁰ Kohtuekspertiisi seadus, RT I, 08.07.2021, 7.

Ekspertid on teinud kindlaks, et KV-l esineb juba aastaid erineva intensiivsuseastmega depressiivne seisund, mis väljendub meeleolu alanemises ning episoodilises tegutsemissuutlikkuse vähenemises. Samuti on uuritaval kujunenud isiksusehäire piirialast tüüpi ebastabiilse isiksuse kujul, millest lähtuvalt on ta ärevusele kalduv, kohati impulsiivne oma otsustes ja käitumises, püsimatu, rahutu, enesekeskne. Uuritava emotsionaalne seisund on muutlik, vahelduv. Ekspertide hinnangul mõjutavad mõlemad häired tema võimet oma alaealise lapse A eest hoolitseda ning võivad seada ohtu lapse heaolu. Lapse heaolu ohustab lisaks lapse enda tervislik seisund, keeruline ema-poja suhe, perekonna väga vähene suhtlusvõrgustik ja majanduslike võimete piiratus. Ekspertid hindavad, et KV-l ei esine vaimset alaarengut ning oma vaimse võimekuse poolest on ta võimeline täitma vanemaõigusi [...] Ekspertid on seisukohal, et KV-l on vaja kindlat tugivõrgustikku, kes pakuvad abi ja toetust erinevates valdkondades, tema tervise eest hoolitsemist, sh on vajalikud regulaarsed arsti visiidid ja psühhoteraapia õppimaks toime tulema oma emotsioonidega, väsimusega, stressijuhtimisega, lapsega tegelemisega, haige lapsega toimetulekuks vajalike vanemlike oskuste õpe/treening, kohaliku omavalitsuse toetus, psühhoharidus lapsega toimetulekuks ning koostöö lastekaitsega.

Hiljutise kohtupraktika analüüsist kinnisesse asutuse paigutamise osas selgus, et kohus ei saa enda arvamuse põhjendamisel tugineda üksnes eksperdiarvamusele, vaid peab seda koos teiste tõenditega kriitiliselt analüüsima ja hindama. Kui eksperdiarvamusest ei nähtu, millel asjatundja järeldus põhineb, võib kohus lasta vajadusel arvamust täpsustada ja täiendavalt põhjendada.¹³¹ Seega on kohtul kaalutusõigus ning võimalus täiendavalt uurida hagita menetluses asjaolusid ning ta ei ole seotud esialgse eksperthinnanguga, vaid peab otsuse tegemisel kaaluma omavahel nii lapse ja vanema õiguseid ning lapse parimat huvi.

Valimis olnud kõikidest menetlustest, kus lapsevanemale oli määratud kohtupsühhiaatiline ekspertiis, peatati või piirati lapsevanema hooldusõigus oma lapse suhtes tervise seisundist tulenevalt. Autor leiab, et igaljuhul aitab ekspertiisi määramine kaasa sellele, et on täpselt teada vanema tervislik seisund menetluse aja seisuga ning on paremini arusaadavam lapsevanema

---

¹³¹ Piho. R. Psüühikahäirega isiku kinnisesse asutusse paigutamine. Riigikohtu praktika ülevaade, 2022 lk 29.

võimekus, tahe ning haigusest tulenev häiritus lapsevanema kohustuste täitmisel. See aitab ka paremini aru saada, millist tuge ja abi inimene kohalikult omavalitsuselt vajab.

Valimis oli üks lahend (kohtuasi REST_2018_051), kus kohus ei määranud vanemale ekspertiisi, kuigi lapse esindaja esitas kohtule sellekohase taotluse. Lapse esindaja leidis, et lapse ema suhtes tuleks hooldusõigus peatada ja teostada kohtupsühhiaatria kompleksekspertiiis, mis selgitaks välja, kas isikul on tegemist alkoholismiga või psüühiliste probleemidega. Kohus ei pidanud sellist analüüsi vajalikuks, sest lisaks vanema vaimsele olukorrale pidi kohus arvesse võtma ka vanema elukorraldust ning laiemat võimet hoolitseda oma lapse eest:

Kohus selgitab, et vanema vaimse seisundi ja isikuomaduste kõrval tuleb hinnata ka vanema valmisolekut ja võimalusi hoolitseda lapse eest piisaval määral [...] Kohus leiab, et RV vaimse seisundi ja isikuomaduste väljaselgitamine ekspertiisi kaudu ei ole antud juhul mõistlik. RV ei ole hetkel lapse hooldusõiguse tagamiseks teinud vajalikke muudatusi oma elukorralduses, ei tee kohaliku omavalitsusega koostööd, väidetavalt toimuv alkoholismivastane ravi on pooleli. Kuna kohus lahendab asja lähtudes lapse huvidest, on lapse huvides temale kindla ja stabiilse elukorralduse, vajaliku ravi ja kooliks ettevalmistuse tagamine. Kohtul on piisavalt andmeid, mille alusel lapse huvidest lähtudes käesolev vaidlus lahendada.

Analüüsitud lahendid näitasid, et ekspertiis annab kohtule võimaluse ka hinnata, kas lisaks vanema hooldusõiguse piiramisele kasutada vanema suhtes ka muid mõjutusvahendeid, mis aitaksid lapse ja vanema suhet säilitada. Lahendis REST_2018_006, määrati vanemale ekspertiis ning peatati lapse tema hooldusõigus. Lisaks määras kohus vanemale muud konkreetsed kohustused, mida tuleb täita. Eelkõige võib nende kohustuste eesmärgiks pidada perekonna taasühinemist, sest muuhulgas nõudis määrus, et vanem teeks kohaliku omavalitsusega koostööd:

KV on kohustatud vanema hooldusõiguse peatamise ajal:

- *tegelema jätkuvalt oma tervise eest hoolitsemisega, sh käima regulaarselt psühhiaatri vastuvõtul ja vajadusel psühholoogi juures, järgima määratud ravi ning antud soovitusi;*

- *tegema regulaarselt koostööd XX Vallavalitsusega, et planeerida ja osaleda tegevustes, mis suurendavad tema oskusi ja võimet tulla toime erivajaduste lapsega, sh saada suunamine lapse kodu lähedal asuva ja tema erivajadustele vastava kooli väikeklassi;*
- *liituma X Kooli lapsevanemate kooliga ja osalema selle tegevuses.*

Kohtuasi REST_2018_063 näitab, et kui ekspertiisi tulemusel selgub, et vanemad on võimelised oma hooldusõigust teostama, võtab kohus lisaks ekspertiisile arvesse ka vanemate käitumisest tulenevat ohtu ning seda, kas vanemad soovivad oma elukorraldust muuta. Antud asjas ei näinud kohus vanemate sellist soovi ning seetõttu piirati mõlema vanema hooldusõigust:

Kohus märgib, et kuigi vanematele teostatud ekspertiisi tulemusena on nad suutelised ja võimelised lapse osas ilma last kahjustamata hooldusõigust teostama, ei ole vanemad piisaval määral hooldusõigust teostanud ja on jätnud lapse hooletusse. Hooletusse jätmine seab lapse, kellele on määratud raske puue ohtlikku olukorda. Lapse isa on teinud aasta jooksul oma elukorralduses olulisi muudatusi, kuid kohus ei ole veendunud nende muudatuste järjepidevuses. Lapse ema on lapsega aktiivsemat suhtlemist teostanud vahetult enne kohtuistungi toimumist, mis samuti ei veena kohut selles, et lapse igapäevavajaduste eest hoolitsemine oleks ema tegelikuks sooviks.

Kokkuvõtlikult ei ole võimalik hinnata, millise kriteeriumi alusel otsustab kohus eksperte menetlusse kaasata ning millisel juhul ta peab ekspertiisi ebavajalikuks. Valimis olevates kõigis asjades ei esine vaimse tervise probleem üksinda, vaid on üks risk, mida kohus asja lahendamisel peab arvesse võtma. See võib olla ka põhjus, miks kohus ei pea üldiselt ekspertiisi määramist vajalikuks ning lahendab asja ilma eksperte kaasamata. Töö autor leiab, et lapse parimates huvides on siiski ekspertiis määrata, sest need annavad parema võimaluse hinnata vanema võimekust ning kaaluda omavahel vanema ja lapse õigusi.

2.2.2 Lapse ja vanema õiguste kaalumine

Töös püstitatud teine uurimisküsimus oli järgmine: *Kuidas on kohus kaalunud vanema ja lapse õigusi ning nende õiguste omavahelise konflikti korral analüüsinud lapse parimat huvi?*

Töö autori jaoks on üllatav, et paljudes lahendites piirdub lapse ja vanema õiguste kaalumise kohtu argumentatsioonis kas vanema või lapse õiguste kirjeldamisega, kuid puudub analüüs nende õiguste kaalumise kohta või selline argumentatsioon on pinnapealne. Kuigi lapse perest eraldamise menetluse aluseks on kohaliku omavalitsuse avaldus ning lisaks esitatakse kohtule lapse esindaja arvamus ning vähemalt 10-aastase lapse arvamus teeb kohus eraldi selgeks, on kohtuotsustes vähem tähelepanu pööratud osapoolte õigustele ning nende õiguste kaalumisele. Lisaks nõuab uurimisprintsiipt, et kohus põhjendab lapse perest eraldamise vajadust igakülgselt ning sellised põhjendused peaksid olema selgemini motiveeritud, et oleks aru saada, milliseid lapse ja vanema õiguseid on kohus asja lahendamisel oluliseks pidanud, kuidas neid õiguseid on omavahel kaalutud ning millisel juhul kaaluvad lapse huvid üle vanema õigused.

Siinjuures on oluline kaardistada nii seda, milliseid lapse huvisid vanema käitumine kahjustab ning millised vanema enda kohustused on takistatud. Lisaks peab kohus arvesse võtma fakti, et kui lapsevanematelt võetakse täielik hooldusõigus, siis seda last saab lapsendada ning tulevikus on lapsel õigus tutvuda teda puudutavate kohtulahenditega. Seejuures on oluline, et laps saab kohtuotsusest aru, miks tema vanematelt hooldusõigus ära võeti, piirati või peatati. Paljudel juhtudel tähendab lapsevanema hooldusõiguse piiramine või peatamine lapse jaoks seda, et ta peab asenduskoduteenusel ootama, millal tema vanem oma elu korda saab. See aga tähendab sisuliselt seda, et laps jääb asenduskodu teenusel ebamääraselt ootama oma vanemate tervenemist ja elu korralduse muutmist. Töö autor soovib, et õigusselguse ja lapse parimates huvides on ka see, et kohus analüüsib, mida vanema hooldusõigust puudutav otsus lapsele elukorralduslikud tähendab. See tähendab, et lapse jaoks on ülimalt oluline tema osalemisõigusega seotud õigus informatsioonile – teave selle kohta, mismoodi tema elu hakkab edasi arenema ning kes hakkab edaspidi tema elu jaoks tähtsaid otsuseid tegema.

Nii näiteks peatati lahendis REST_2018_35 vanemate hooldusõigused ning kõik viis last elasid menetluse ajal ning ka pärast menetlust asenduskodus. Kohtu hinnangul suudab üks vanem täita oma vanema kohustusi, kui ta vabaneb alkoholi sõltuvusest. Teine vanem oli riigist välja saadetud ning ka temal ei ole võimalik vanemlikke õiguseid vähemalt kolm aastat teostada. Kohus ei anna aga hinangut sellele, milline on vanemate riskide äralangemise ajaline perspektiiv, kuigi kirjeldatud on seda, et vanem on alustanud alkoholisõltuvuse raviga. Otsus ei näita, millise aja jooksul vanema peaks oma alkoholisõltuvusest vabanema või seda, kui kaua

peavad lapsed sellises ebamääras olukorras olema. Lisaks ei sisaldu Eesti õiguses kohustust perioodiliselt hinnata, kas vanem on suuteline oma kohustusi täitma ning kas endiselt on õigustatud vanemate õiguste piiramine.

Kohus leiab, et ei ole põhjendatud vanematelt hooldusõiguse täielik äravõtmine. Laste isa hoolib lastest, isa ja laste vahel on tugev side. Isa on Eesti Vabariigist välja saadetud ja tal ei ole võimalust naasta 3 aastat ning eksperdiarvamuse kohaselt on ema võimeline teostama vanema kohustusi, kui ta vabaneb alkoholisõltuvusest. KT on alustanud raviga ja ise soovib samuti alkoholi kuritarvitamisega teha lõpparve. Selle tulemusel paranevad kindlasti ka KT ja laste vahelised suhted ning lapsed hakkavad ema aktsepteerima. Seega on põhjendatud vanemate hooldusõigus peatada. Kohus ennistab vanema hooldusõiguse, kui on tuvastatud hooldusõiguse peatamise aluse äralangemine.

2.2.2.1 Lapse parima huvi mõiste sisustamine

Valimisse kaasatud kohtulahenditest ei tulnud välja ühtset lapse parima huvi mõiste sisustamist ning kasutamist. Nagu eespool on leitud (ptk 1.1.2.1), on lapse parima huvi mõiste ebamäärane ja sõltub hindaja subjektiivsusest. Segadust on tekitanud ka lastekaitseaduse ebatäpne tõlge, mistõttu ongi arusaadav¹³², et ka kohtuotsustes kasutatakse terminit erinevalt. Mõiste kasutus ja tõlgendusruum on avar ja seda sisustatakse parima teadmise juures. Siiski leidis *lapse parima huvi, lapse huvi ning lapse primaarse huvi mõiste kasutamist*. Küll aga kordus mitmes lahendis esile toodud lause, et „*lapse parimate huvide väljaselgitamisel tuleb hinnata kõiki lapse huvisid ning hinnata kogumis, mis on lapse jaoks konkreetsel juhul parim lahendus.*” Kohtud ei täitnud seejärel ise seda kohustust ning ei toonud välja lapse konkreetseid huvisid ega hinnanud neid kogumis.

---

¹³² Luhamaa, K. Universal Human Rights in National Contexts: Application of International Rights of the Child in Estonia, Finland and Russia. Tartu Ülikooli Kirjastus 2015, lk 210-212.

Olulisim lapse huvi, mis otsustes sisaldus, seonduis otseselt lapse õigusega perekonnaelule ning lapse turvalisusega – kohtud leidsid, et lapse huvides on elada vanema seltsis ja turvalises kasvukeskkonnas. Lapse õigus elada koos vanemaga seonduis kohtu hinnangul ka vanema kohustusega kasvatada ja hoolitseda oma lapse eest:

REST_2018_012

Kahtlemata on lapse huvides olla oma vanema seltsis ja elada turvalises kasvukeskkonnas. Seega on vanemal kohustus oma lapse eest hoolitseda, teda kasvatada ning tema vara eest hoolt kanda. Lapsevanem peab teostama oma vanemlike õigusi lapse parimaid huve silmas pidades.

Ühes asjas seostas kohus lapse “nõuetekohase kasvatamise” ühiskonna huvidega ning perekonnaellu sekkumise vajadusega. Selles lahendis leitakse, ühiskonna kui terviku jaoks on oluline, et lapsi nõuetekohaselt kasvatatakse:

REST_2018_052

Ühiskond tervikuna on huvitatud laste nõuetekohasest kasvatamisest. Vanemad, olles õigustatud isiklikult kasvatama oma lapsi, on samaaegselt kohustatud teostama seda õigust laste huvides. Selle nõude rikkumise puhul vanemate õigusi ei kaitsta ja riik on õigustatud lapse huvidest lähtuvalt sekkuma perekondlikesse õigussuhetesse.

Lapse parimate huvide väljaselgitamisel pööravad kohtud suurt tähelepanu lapse erivajadustele ning nende täitmisele. Seetõttu kirjeldavad kohtud sellisel juhul lapse vajadusi ning tuuakse välja näiteks lapse erinevad terviseprobleemid või muud erivajadused, mille tagamise vajadust peab otsuse tegemisel arvesse võtma:

REST_2018_063

Samas lähtudes lapse huvidest leiab kohus, et lapse igapäevahooldusega seotud küsimuste lahendamine nõuab järjepidevat lapse vajaduste järgimist ja tema eest hoolitsemist, igapäevaselt vajavad lahendamist ka lapse tervishoiu ja koolikohustuse täitmise küsimused. Lähtudes lapse huvidest, selgitab kohus, et laps on erivajadustega, temal on kohanemishäired, määratud on raske puue, lapsel on suured käitumisprobleemid, lapsele oli lasteaeda määratud tugiisik

Lahendis REST_2018_073 oli mõlemal vanemal diagnoositud skisofreenia ja menetluse ajal oli ainsaks hooldusõiguslikuks lapsevanemaks lapse isa, kellel oli paranoidne skisofreenia, kerge vaimne alaareng olulise käitumishäirega ja alkoholisõltuvus. Siin lahendis tõi kohus motiveerivas osasvälja, mida laps soovib ja kellega ta koos tahab edaspidi kasvada. Kaasus eristus teistest lahenditest just ka seetõttu, et mõlemal lapsevanemal esinesid rasked psüühikahäired ning nad vajasisid ise oma elu toimetulekuks palju tuge ja toetust. Laps määrati elama oma onu juurde muuhulgas seetõttu, et laps avaldas ise soovi, et ta ei soovi oma isaga kasvada.

Kõiki neid asjaolusid arvestades, leiab kohus, et esineb alus JR-lt lapse A hooldusõiguse täielikuks äravõtmiseks. [...] Kohtu hinnangul on JR-lt hooldusõiguse äravõtmine lapse A huvides. Laps vajab kasvamiseks turvalist, sobivat ja stabiilset keskkonda, samuti isiku- ja varahooldust, mida isa JR tagada ei suuda. Muu hulgas arvestab kohus siinjuures lapse enda arvamust. A on kohtu ärakuulamisel avaldanud, et ta ei taha isa juures enam olla. JR ise küll eitab oma suutmatust täita vanemakohustusi, kuid samas ei esitanud ta ka vastuväiteid temalt vanema hooldusõiguse äravõtmise kohta ning möönis, et lapsel on onu juures parem elada.

Lapse ja vanemate õiguste kaalumise osas leidus lahendeid, kus oli nii vanema kui lapse õigusi mõnevõrra põhjalikumalt analüüsitud ja kirjeldatud.

REST_2018_076

Lapse parimate huvide väljaselgitamisel tuleb hinnata kõiki lapse huvisid ning hinnata kogumis, mis on lapse jaoks konkreetsel juhul parim lahendus. Kahtlemata on lapse huvides olla oma vanema seltsis ja elada turvalises kasvukeskkonnas. Kuid keskkond, kus laps kasvab peab olema lapse jaoks turvaline ja tema arengut toetav. Vanemal on kohustus oma lapse eest hoolitseda, teda kasvatada ning tema vara eest hoolt kanda. Lapsevanemad peavad teostama oma vanemlike õigusi lapse parimaid huve silmas pidades. Kui vanemad seavad ohtu oma tegevusega või tegevusetusega lapse elu ja tervise, ei ole kahtlust, et lapse parimates huvides on olla vanematest eraldatud ning sellisel juhul on alus hooldusõigust vanematelt täielikult ära võtta.

Esimeses lahendis ei ole täpsustatud, milline oht lapsele vanema tegevusetusest täpselt tuleneb. Teises lahendis aga selgemalt kirjeldatud keskkonda, kus kasvamine toetab last:

REST_2018_152

Lapse primaarne huvi on kasvada rahulikus, teda toetavas, armastavas ja arendavas keskkonnas. Kohtumaterjalidest selgub, et lapse vanemad on seadnud mitmel korral ohtu oma lapse heaolu. Olukorras, kus mõlemad vanemad tarvitavad narkootikume, ei ole lapsele tagatud stabiilne keskkond,

Kokkuvõtlikult võib öelda, et lapse ja vanemate õiguste kaalumine jäi suures osas otsustes pinnapealseks ning kohus ei analüüsinud täpsemalt, kuidas vanemate ja lapse erinevaid õiguseid ja huvisid kaaluti ning millist õigust või huvi pidas kohus asja lahendamisel keskseks.

2.2.3. Vanemalt võeti täielik hooldusõigus

Kolmas töös püstitatud empiiriline küsimus seondus vanema vaimse tervise riski tagajärjega: *Millistel juhtudel on vaimse tervise probleemiga vanematelt võetud täielik hooldusõigus oma laste suhtes?*

Töö autorit üllatas asjaolu, et vaimse tervise probleemiga vanemate lahendite osas võeti täielik hooldusõigus 18 lapsevanemalt. Siinjuures tuleb rõhutada, et 12 lapsevanema osas ei olnud täpselt teada vanema vaimse tervise seisund. Siiski võis isiku käitumisest järeldada, et ta käitub ebastabiilselt. Tuleb arvestada ka sellega, tegemist on jõustunud lõpplahenditega ning seetõttu oli ka näha, et kui menetluse ajal oli ekspertiis määratud, siis hooldusõigust täielikult lapsevanemalt ära võtta ei saanud. Ekspert hinnangud olid põhjalikud ja hindasid vanema võimekust menetluse ajal. Ekspertiisides antakse soovitusi, hinnanguid ja pakutakse ka isiku olukorra seisundi parandamiseks välja raviplaan ja tegevussuunised.

Praktikas on äärmiselt rasked olukorrad, kus vanemal puudub haiguskriitika, probleeme eitatakse ning kohalik omavalitsus peab tegema kõik endast oleneva, et inimesele abi pakkuda. Siinjuures tuleb laste asju menetleda kiiresti ning lapse ei saa ebamääraselt oodata, millal vanemad soovivad/tahavad nende eest hoolitseda või nad on üldse võimelised selleks. Kohtupraktika näitab, et kui isikud on hoolimatud ning nad ei pingutagi, et ise lapsi kasvatada

või faktilised oma tegudega ka näidata, et siiski soovitakse muutust, siis kohus valdavalt rakendab kõige äärmuslikumat meedet ja võtab vanematelt täieliku hooldusõiguse. Kui lapse vanemad üritavad olukorda parandada ning paranemisvõimalus on realistlik, annab kohus vanematele võimaluse seda teha ning peatab vanemate hooldusõiguse. Selline lähenemine on kooskõlas riigi kohustusega tagada võimalikult laial määral vanema ja lapse perekonnaelu ning toetada last perekonnas.

Teisalt leiab töö autor, et lapse huvides on kasvada perekonnas ning see ei pea ilmtingimata tähendama, et sellise perekonna üks liige peab olema bioloogiline lapsevanem. Nagu esimeses peatükis analüüsi, sõltub Wardi riskide mudeli järgi lapse heaolu muuhulgas sellist, millised on last puudutavad riskid ja tugevus ning sealhulgas, millised on vanemast tulenevad riskid ning kas ja millisel määral on riigil võimalik neid riske maandada. Järgnevalt analüüsitakse, kuidas kohus käsitleb vanema vaimsest tervisest tulenevaid või sellega kaasnevaid riske ning nende mõju lapsele.

2.2.3.1 Vanema huvipuudus oma lapse suhtes

Huvipuudus võib kaasneda väga erinevate vaimse tervise häiretega (depression, sõltuvus jne.) Analüüsitud kohtupraktikas on vanema huvipuudus lapse suhtes üheks oluliseks põhjuseks, miks lapsevanematelt hooldusõigus täielikult ära võetakse. Huvipuudus võib esmalt ilmnedas selles, kui lapsevanem ei tee menetluse käigus koostööd kohaliku omavalitsuse või kohtuga. Vanema huvipuudust pidas kohus selles asjas olulisemaks kui vanema vaimupuuet ning vanema huvipuudust hinnati ennekõike läbi vanema käitumise:

REST_20_18_008

MR kätte saanud, seisukohta esitanud ei ole, telefoni teel ei ole olnud teda võimalik kätte saada ning ärakuulamisele ta ei ilmunud, teatades ärakuulamise päeval tööülesannete tõttu ilmumise võimatusest. Ka ajutise eestkostjaga ei ole isa kasvõi lapse nägemiseks ühendust võtnud, on küll rääkinud EN sõnul tema abikaasaga. Selline hoolimatu käitumine ja enda (töö)huvide ettepoole seadmine väikelapse huvidest on võrdsustatav lapse hooletussejätmisega ja mingeid muid abinõusid peale hooldusõiguse täieliku äravõtmise kohus käesoleval juhul isa suhtes ette

ei kujuta. Kuivõrd tegemist on ka 80% töövõimetu vaimupuudega isikuga, on samuti alust eeldada, et lapse kasvatamise/hooldamisega ta toime ei tule. Tema poolt linnavalitsusele avaldatud soov last kasvatada ei ole tegudega kinnitust leidnud, menetlusosalistele ei ole isegi teada isa täpne elukoht. Seega tuleb MR-lt hooldusõigus lapse suhtes ära võtta.

Valimis oli üks kohtuasi, kus ei selgunud, miks vanemad olid lapse suhtes hoolimatud ning ei soovinud teda kasvatada. Selles asjas pidi kohalik omavalitsus pakkuma lapsele sünnist alates asendusteenust, kuigi vanemate võime lapse eest hoolitseda oli olemas, kuid vanemad ei soovinud seda teha. Kohtuasjas leidsid viited sellele, et emal oli lapse sünniajal psüühilised probleemid. Kaasus oli erandlik, sest oli olemas lapsevanemad, kuid teadmata põhjustel ei soovinud lapse ema last kasvatada. Kohus viitas asjas üldsõnaliselt lapse ema sisemiste probleemidele, kuid lapse vaatest on ka tema jaoks äärmiselt oluline teada, miks ikkagi tema vanemad teda kasvatada ei soovinud.

REST 2018-027

Alates hooldusõiguste piiramisest ei ole vanemad kunagi taotlenud hooldusõiguste taastamist. Lapse ema on kogu menetluse kestel väitnud, et ta ei saa lapsega hakkama ega teda koju võtta ning et perekonna elutingimused ei sobi lapse A kasvatamiseks. [...] Lapse ema kinnitas kohtule, et kui laps oleks lapsendatud, oleks see lapse jaoks parim. Lapse ema hinnangul on lapsel parem elada asenduskodus kui koos vanematega kodus [...] Kuigi perekonnas on veel kaks last, kes elavad vanematega koos ja kelle eest hoolitsemisega on vanemad hästi hakkama saanud, ei ole vanemad suutelised oma hooldusõigusi lapse A suhtes teostama. Kohus leiab, et SG ei saa oma mistahes sisemiste probleemide tõttu lapse A kasvatamisega tegeleda. Lapse isa kinnitas, et ta ei saa lapse kasvatamisega hakkama ilma abikaasa abita ning kuna SG last koju võtta ega ise kasvatada ei soovi, siis ei soovi ka seda tema.

Kokkuvõtlikult on lapsevanema huvi või huvipuudus lapse suhtes kohtu jaoks olulisem kriteerium kui vaimne tervis, kuigi see huvipuudus võib vaimse tervisega olla seotud. Tegemist on ka valdkonnaga, kus kohalikul omavalitsusel on väga raske pakkuda vanemale sobivat teenust, mis seda huvipuudust kompenseeriks. Seega on loogiline, et sellistel juhtudel vanema hooldusõigus peatatakse.

2.2.3.2 Vanema ennasthävitav, kuritegulik elustiil

Valimis oli mitu asja, kus vanema vaimse tervise probleemile lisaks viibis üks vanematest kinnipidamisasutuses ja ei saanud faktiliselt oma lapse suhtes hooldusõigust teostada. Kohtupraktika analüüsist selgus, et vaimse tervise probleemi kootoimes lapsevanema kuriteguliku elustiiliga võeti vanemalt täielik hooldusõigus isegi siis, kui ta viibis kinnipidamisasutuses. Siinjuures põhjendas kohus sellist otsust vastavalt juhtumi asjaoludele erinevalt ning rolli mängis nii vanema võimekus kui ka see, kas olid olemas lähisugulased, kes said last kasvatada. Oli ka juhtumeid, kus hooldusõigus võeti vanemalt ära aastaid hiljem, tõenäoliselt lootes, et lapsevanem võtab end siiski kokku ning hakkab last kasvatama.

REST_2018_011

Eeltoodust lähtuvalt leiab kohus, et N. N. kuritegulik eluviis ja senine pikaajaline soovimatus oma lapse üle hooldusõigust teostada on aluseks N. N. tema lapse Z. Z. suhtes hooldusõiguse äravõtmiseks.

Faktiliselt on lähisugulane last kasvatanud ning hooldusõigus võetakse lapsevanemalt ära aastaid hiljem. Üks põhjuseid võib olla ka see, loodetakse, et lapsevanem võtab end kokku ning siiski hakkab last kasvatama, kuid siiski olukord ei muutu ning asjaolud on endiselt samad.

REST_2018_012

Lapse ema on jätnud lapse hooletusse, ei ole täitnud oma kohustusi lapse kasvatamisel ega ole täitnud lapse ülalpidamiskohustust. Avaldaja on esitanud tõendi selle kohta, et 01.04.2016 toimetati NP kainestusmajja (tl 12), avaldaja ja LP sõnul on lapse emal jätkuvalt alkoholisõltuvus. Kohalik omavalitsus on pakkunud NPlle ka psühholoogilist abi, kuid NP keeldus abist ega pöördunud psühholoogi vastuvõtule. NP on nii kirjalikult (tl 7 ja 8) kui ka suuliselt avaldanud, et tal ei ole alkoholiga probleeme, ta ei vaja ravi ega soovi kohaliku omavalitsuse pakutavaid teenuseid ning nõustub sellega, et temalt võetakse lapse hooldusõigus ära ja lapsele määratakse eestkostjaks LP. Eeltoodust tulenevalt on NP PKS § 134 lg 1 mõttes ohustanud lapse heaolu.

Ka elustiili analüüsil on kohtu jaoks määrava tähtsusega vanema soov enda käitumist ja suhtumist muuta. Kui asjaoludest ei ilmne, et nad on muutunud ja on parandanud oma eluviisi ja suhtumist lapsevanema kohustuste täitmisesse, võtab kohus vanemlikult õigused täies ulatuses ära.

Samamoodi on kohtu jaoks oluline, kas vanem mõistab enda elustiili negatiivset mõju lapsele ning vajadust tegeleda oma sõltuvusega. Kohtu jaoks on negatiivne ka ametkondade kritiseerimine.

REST_2018_082

Kohtu hinnangul ei ole laste ema ja R-i isa–senimaani olukorra tõsidusest aru saanud ning olukorda adekvaatselt hinnanud. [...] Arvestades NK ja DP käitumist ja suhtumist tekkinud olukorda, on ilmne, et laste ema ja D-P on lapsed hooletusse jätnud. Laste ema kaldub tekkinud olukorras süüdistama kõiki teisi ja ei hinda olukorra tõsidust. NK käitumise järgi saab järeldada, et ta annab katteta lubadusi ennast parandada. Sellisest käitumisest saab järeldada, et laste ema on valinud kergema ja muretuma eluviisi, kus ei pea laste eest hoolitsema ega vastutama. Kohati saab lastevanemate käitumisest järeldada, et nad ei adu olukorda adekvaatselt. Laste ema vahel tunnistab oma probleeme siis jälle väidab, et tal ei ole probleeme.

Kokkuvõtlikult tundub kohtu jaoks olevat kõige olulisem vanema koostöö tahe ning soov olukorda parandada. Seega paneb kohus olukorra parendamise vastutuse ennekõike vanemale ning sisustab olukorra mittemuutumise vanema tahtmatusega. Analüüsitud kohtuasjades ei sõltu selline vastutuse panemine vanema vaimse tervise probleemi olemusest, millega võib mõnikord kaasneda huvipuudus ning mis võib olla vanema kontrolli alt väljas.

2.2.3.3 Vanem on ohtlik

Töö autori jaoks on huvitav asjaolu, et isegi kui lapsevanem käitub agressiivselt ning kontrollimatult, siis ei määrata lapsevanemale ekspertiisi. Kohtulahendis REST_2018_137 oli näha, et vanem käitub ebastabiilselt, kui ei olnud teada tema täpne tervislik seisund. Ilmselgelt viitab lapsevanema ähvardamine oma laps tappa seisundile, mis vajaks ekspertide hinnangut.

Eelnevas analüüsis (ptk 2.2.1) leidis käsitlemist lapsevanema tervisliku seisundi kindlaks tegemine menetluse ajal. Kui lapsevanema käitumine väljub normaalsuse piiridest, siis oleks vaja saada selgust, mis on sellise käitumise taga, kas selline käitumine on korrigeeritav ning see võimaldab teha lapse tuleviku osas põhjendatud otsus. Kohtul on võimalik koguda uurimisprintsibiist lähtuvalt vanema olukorra kohta täiendavaid eksperthinnanguid, tõendeid ja muud olulist informatsiooni, mis aitaks hinnata vanema olukorra lühi- ja pikaajalist perspektiivi ning paranemise prognoosi. Selliste tõenditeta on ebaselge, mille järgi otsustab kohus, et vanema toimise ohtlikkus on tuvastatud ning kuidas on selgunud see, et kõvaline abi vanema seisukorda ei paranda.

REST_2018_137

Kohus on seisukohal, et SR on pannud A füüsilise ja vaimse heaolu ohtu ning tekitanud lapsele korduvaid eluohtlikke olukordi, sealjuures on ta ka ise ähvardanud last tappa. SR on agressiivne, kontrollimatu ning ta ei analüüsi enda käitumise tagajärgi. Samuti ei tule ta toime lapse igapäevase hooldamise ja arendamisega. Kuna on tuvastatud SR suutmatus tagada oma lapse igakülgset heaolu, turvalisust, arengut ja hooldust ka kõrvalise toe ja abi olemasolu korral, on põhjendatud SRlt hooldusõiguse äravõtmine A suhtes.

2.2.3.4 Toetavad abinõud ja teenused

Nagu esimeses peatükis viidatud, peab lapse perest eraldamine olema viimane abinõu, millele eelnevab riigi kohustus pakkuda lapsele ja vanemale suunatud teenuste abil tuge perekeskkonnas. Seega on lapsevanematele toetuste ja teenuse pakkumine olulisel kohal, et nad saaksid kasvatada oma lapsi perekonnas. Siiski on abi andmise peamiseks eelduseks see, et lapsevanem soovib ise seda abi ja toetust saada. Kui arvestada sihtgrupi multiprobleemsust (ebastabiilne käitumine, haiguskriitika puudumine, psüühikahäire, abi mitte vastuvõtmine, riskikäitumine jne), siis on praktikas äärmiselt raske sellist vanemat toetada nii, et see toetus on suunatud vanema kohustuste täitmise soosimisele. Siinjuures on olulisel kohal lastekaitse spetsialisti kahetine roll koostöö osas lapsevanematega. Ühest küljest realiseerib kohaliku

omavalitsuse lastekaitse spetsialist lapse kaitseks riigi sunnivõimu ning algatab lapse eraldamise perekonnast ning teisest küljest peab ta tegema kõik selleks, et see laps perekonda tagasi anda. Lapsevanemate pahameel, usaldusekaotus ning kinnine hoiak on seetõttu inimlikult mõistetav.

Kohus pöörab koostöö ja koostöötahte analüüsimisel tähelepanu ka ära proovitud abinõude tulemuslikkusele ning reaalsele muutustele. Sellist lähenemist toetab ka esimese peatükis kirjeldatud vanema ja lapse õiguste raamistik, mille kohaselt toetuste ja teenuste suunamine ei saa olla lapse perekonnast eraldamise kaasustes näiline, vaid tegevused peavad olema sisulised ning mõõdetavad.

Praktikas on Eesti kohalike omavalitsuste võimekus teenuseid pakkuda ja toetusi maksta erinev. Riigi kohustustega ei ole kooskõlas see, kui sobivad teenused haavatavale sihtgrupile üldse puuduvad. Riigi ja kohalike omavalitsuste kohustused on raskustes inimesi aidata ning sihtgrupi põhiselt erinevaid teenuseid arendada ja pakkuda. Eriti oluline on teenuste pakkumine sellisele vanemale, kelle ainus risk tuleneb vaimsest tervisest.

Selles küsimuses eristus teistest kaasus REST_2018_047, kus vanemal esines nõrgamõistuslikkus mõõduka vaimse alaarengu tasemel, mille tõttu ei saanud ta kehtvalt aru oma tegude tähendusest ja ei suutnud neid juhtida. Kohus oli varasemas menetluses piiranud vanema teovõimet TsÜS § 8 lg 2¹²⁰ alusel. Vanema üle oli seatud eestkoste, kus eestkostja ülesandeks on tema kõigi asjade ajamine, tehingute tegemine ning tema esindamine. Kuigi üldjuhul ei või Riigikohtu hinnangul isiku vaimsest seisundist tulenevalt võtta talt täieliku hooldusõigust, siis selles lahendis pidas kohus ikkagi vajalikuks võtta vanemalt hooldusõigus täielikult ära.

REST_2018_047

Lisaks kinnitavad asjas uuritud tõendid, et AS'l puudub nii lapse kasvatamiseks sobiv kodune olukord kui ka materiaalsed võimalused. AS vahetab tihti elukohta (menetluse kestel kolm korda), seejuures eestkostjat teavitamata. Tal on vähesed sotsiaalsed oskused ja madal õpivõime. Ta ei oska süüa teha, puhtust ja korda hoida, ei saa aru raha väärtusest ega oska arvutada. Tal esinevad mäluprobleemid ja puudub kriitikameel. Ta ei ole võimeline tegema kaalutletud otsuseid, hindab enda võimeid piisavaks ega aktsepteeri talle antavaid juhiseid.

Asjas uuritud tõendid ei viita sellele, et AS vaimne tervis võiks paraneda. Seetõttu on alust eeldada, et AS ei suuda tagada oma lapse elule ja tervisele ning kasvamiseks ja arenemiseks vajalikku hoolt ka edaspidi. Kohtu hinnangul on ilmne, et AS'd toetavate abinõudega ei ole võimalik praegu ega ka tulevikus kõrvaldada ohtu A heaolule.

Kohtu jaoks on oluline ka see, kas vanem kasutab pakutud teenuseid regulaarselt või on lapsevanemale suunatud toetuste ja teenuste kasutamine ebaregulaarne ning toetavate abinõude kasutamine raskendatud. Eelnevas analüüsis leiti, kuivõrd oluline on aru saada, mis on inimese käitumise objektiivne seis, kas see on tingitud tema vaimsest tervisest või mõjutavad isikut muud tegurid. Sellest võib olulisel määral sõltuda ka see, kas vanem suudab järjepidevalt ja regulaarselt pakutavaid teenuseid vastu võtta.

REST_2018_133

Toetavaid abinõusid saab rakendada üksnes juhul kui lapsevanem ise seda soovib. Käesoleval juhul on esitatud piisavalt faktilisi asjaolusid, et laste ema võtab eestkostetasutuse poolt pakutut vastu valikuliselt ja pigem väldib spetsialistidega suhtlemist ning seeläbi enese suunamist. Sellises olukorras ei ole toetavate abinõude kohaldamine reaalne.

Kõige eeltoodu põhjal on kohus jõudnud veendumusele, et laste ema ei ole käesoleval ajal jätkusuutlik ja toimetulev lapsevanem kuni sotsiaalselt täieliku iseseisva toimetuleku saavutamiseni. Lapsed on erivajadustega (tl 49-51), laste ema vajaks pidevat toetamist ja jälgimist laste kasvatamisel, mida ei ole võimalik eestkostetasutusel ega ka KBi vanaemal tagada. Seega on ilmselge et laste elu ja tervis oleks ohus kui nad peaksid ööpäevaringselt viibima ema järelevalve all. Kuigi laste ema arvas, et kui ei proovi siis ei tea ju, jagab kohus eestkostetasutuse seisukohta, et lapsed ei ole need kelle peal proovida et kas seekord õnnestub.

Kokkuvõte

Lapse loomulik kasvukeskkond on tema perekond. Siiski ei saa kõik lapsed kasvada oma sünniperes.¹³³ Lapse perekonnas kasvamise eelduseks on, et tagatakse tema stabiilne ja turvaline kasvukeskkond, kus ta saab eakohaselt areneda ning tema heaolu ei ole ohustatud. Samuti tuleb vanematel täita seadusest tulenevaid kohustusi oma lapse ees. Eestis eraldati 2020 aasta statistika kohaselt perekonnast 284 last.¹³⁴ Vanema vaimse tervise üks võimalike riske võib tähendada, et lapse parimate huvide kaitseks tuleb riigil perekonnaellu sekkuda. Mõningatel juhtudel päästab laste eraldamine vanematest nende elu.

ÜRO lapse õiguste konventsioonis¹³⁵ on kirjapandud rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õigused. Verhellen tõdeb, et need õigused on spetsiifilised lastele, võttes arvesse nende erivajadusi ja nende haavatavust võrreldes täiskasvanutega. Lapse õiguste teooria kohaselt peab laste õiguste tagamisel järgima nii riigi soorituskohustust, kaitsekohustust kui ka osalemiskohustust.¹³⁶ Neid riigi kohustusi tuleb arvestada ka lapse perekonnast eraldamise menetlustes.

EIK artikli 8 tõlgenduspraktikast lähtuvalt tuleb perekonnaellu sekkumisel alati kasutada leebemaid meetmeid, mis toetavad vanemate õiguseid ning aitavad lapsel perekonnas kasvada. Alles kõikide eelnevate abinõude ammendumisel võib lapse perekonnast eraldada. Siiski võib lapsele elu ja tervisele olla oht vahetu, mis tõttu tuleb laps viivitamatu perekonnast eraldada. Ka siis tuleb EIK praktika kohaselt eesmärgiks seada lapse perekonda tagasi pöördumine ning ametivõimud peavad oma tegevuse sellele suunama. Kogu selles protsessis on oluline, et

---

¹³³Sarv, M., Kasvandik, L., Müürsoo, A., Olm, A., Raag, L.-L., Tammur, A. Laps ja pere. Kutsar, D. (toim) *Lapsed Eesti ühiskonnas*. Õiguskantsleri Kantselei, 2021 lk. 35.

¹³⁴Õiguskantsleri koduleht. Statistika ja uuringud, arvutivõrgus: <https://www.õiguskantsler.ee/et/statistika-ja-uuringud#1.%20LAPS%20JA%20PERE> (04.04.2022).

¹³⁵ÜRO lapse õiguste konventsioon (1996). RT 1996, 16, 56.

¹³⁶Verhellen, E. 27 Mar 2015, *The Convention on the Rights of the Child from: Routledge International Handbook of Children's Rights Studies* Routledge Accessed on: 09 Apr 2022 <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315769530.ch3>

kaalutakse lapse ja vanemate huve, arvestatakse lapse parimaid huvisid ning soositakse juba olemasolevate perekondlike sidemete säilimist ning suhtlusõiguse tagamist.

Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida lapse perekonnast eraldamist vaimse tervise probleemiga vanemalt ning seda, kuidas kohtud kaaluvad sellisel juhul lapse ja vanema õigusi. Lapse perekonnast eraldamise menetluste osapoolteks on enamasti haavatavad isikud, kelle võime menetluses osaleda on madal ning kes tehtud otsuseid edasi ei kaeba. Nii EIK kui ka Riigikohtu praktika on rõhutanud, et ainuüksi vanema tervislik seisund ei ole aluseks vanema hooldusõiguse täielikuks ära võtmiseks. Samuti on Riigikohus selgitanud, et vanema hooldusõiguse piiramise, peatamise või täieliku ära võtmise otsutamiseks, tuleb isiku psüühiline seisund teha kindlaks menetluse ajal.

Lapse perekonnast eraldamise protsessis on oluline, et ka vaimse tervise probleemiga vanemat on toetuste ja teenustega toetatud ning pakutud talle igakülgset tema vajadustest tulenevat abi. Nimetatud tegevused ei saa olla näilised, vaid need peavad ka inimest sisuliselt aitama. Äärmiselt oluline on, et inimene ise soovib abi saada ning ta teeb koostööd erinevate osapooltega.

Magistritöö empiirilises uurimuses analüüsiti 2018. a jõustunud lapse perekonnast eraldamise maakohtute lõpplahendeid. Kohtulahendid olid konfidentsiaalsuse huvides kodeeritud ja isikuandmed eemaldatud. Töö autor sai lahendid projektist PRG 700 *Lapsepõlve haavatavus ja haavatav subjektiivus: interdistsiplinaarne võrdlev vaade*. Töö autor valis analüüsi objektiks vanema vaimse tervise riskiga seotud lahendid, sest praktikas on kõige keerulisemad menetlused just selle sihtgrupiga, sest isikutel puudub haiguskriitika, nad ei tee koostööd ning nende vaimsest seisundist lähtuvalt seavad ohtu ka oma lapsed. Vaimse tervise probleemiga seotud esimese astme kohtulahendeid oli kokku 21, milles menetluses olevaid lapsi oli 29 ning lapsevanemaid 33.

Vanema tervisliku seisundi hindamises osas varieerus kohtupraktika olulisel määral. Oli asju, kus vanema tervislik seisund tehti kindlaks menetluse ajal kohtuekspertiisiga (4); asju, kus vanema tervislik seisund oli hinnatud varasemalt ekspertarstide poolt (11); asju, kus vanem käitus ebastabiilselt, kuid menetluse ajal teda ei hinnatud (12); ning asju, kus vanema tervislik seisund ei olnud täpselt teada (6).

Selliste vanemate, kellele oli menetluse ajal kohtupsühhiaatriline ekspertiis määratud, vanemlikud õigused peatati või piirati nende hooldusõigust oma lapse suhtes. Ekspertiisi määramine tagas, et vanema tervislik seisund menetluse aja seisuga oli täpselt teada ning paremini oli hinnatud ja arusaadavam lapsevanema võimekus, tahe ning haigusest tulenev häiritus lapsevanema kohustuste täitmisel. Selline lähenemine toetab ka EIK ja Riigikohtu poolt välja toodud põhimõtteid.

Töö autori jaoks oli üllatav, et lapse ja vanema õiguste kaalumise korral piirdub kohtu argumentatsioon kas vanema või lapse õiguste kirjeldamisega, kuid õiguste omavahelist suhet üldjuhul ei kaalutud ning argumentatsioon oli enamasti pinnapealne. Kohus saab menetluse käigus erinevate õiguste ja huvide väljaselgitamiseks tuge nii avaldaja (kohalik omavalitsus) seisukohast, eraldi arvamuse esitab lapse esindaja ning ka lapse arvamuse saab menetluse käigus välja selgitada. Küll aga oli kohtumääruste põhistuste osa erineva tasemega ning tagatavad huvid ja õigused olid vähe analüüsitud. Kohtuotsuste selguse huvides peaks need olema paremini motiveeritud, kus on aru saada, milles seisneb vanema ja lapse õiguste kaalumine ning millisel juhul kaalub lapse huvid üle vanema õigused. Motiveerimiskohustuse täitmine on väga oluline ka seetõttu, et seda otsust võib lugeda ka laps, kelle identiteedi kujunemiseks on otsuse ja selle põhjenduste teadmine äärmiselt oluline. Seejuures on oluline, et laps peab aru saama, miks tema vanematelt hooldusõigus ära võeti, piirati või peatati.

Töö autor leiab, et kohtu argumentatsioonis peaks olema selgelt välja toodud, millised lapse parimate huvide elemente on vanema käitumine kahjustanud ning milliste vanema enda kohustuste realiseerimine on takistatud. Oluline on, et kui lapsevanematelt võetakse täielik hooldusõigus, siis seda last saab lapsendada, mis võib olla eriti väikelaste puhul lapse ainus võimalus kasvada üles perekonnas.

Seejuures on oluline, et laps peab aru saama, miks tema vanematelt hooldusõigus ära võeti, piirati või peatati. Paljudel juhtudel tähendab lapsevanema hooldusõiguse piiramine või peatamine lapse jaoks seda, et ta peab asenduskoduteenusel ootama, millal tema vanem oma elu korda saab. See sisuliselt tähendab, et laps jääb ebamääraselt ootama oma vanemate tervenemist ja elukorralduse muutmist. Töö autor soovib, et otsusest peaks selguma, kuidas

tagab tehtud otsus lapse parimaid huve ning mida vanema hooldusõiguse otsus lapse elukorraldusele edaspidi tähendab.

Vaimse tervise probleemiga vanemate lahendite osas võeti täielik hooldusõigus 18 lapsevanemalt. Analüüsis selgus, et kui vanemale oli ekspertiis määratud, siis hooldusõigust täielikult lapsevanemalt ära võtta ei saanud. Küll aga oli näha, et kui vanemale oli varasemalt määratud kohtupsühhiaatrilised ekspertiisid või päringutega oli inimese haigusseisund varasemalt tuvastatud, siis vanema hooldusõigus võeti täielikult ära ka siis, kui tegemist oli haavatava isikuga ja tema vaimne võimekus oli madal.

Vaimse tervise probleemidega vanemate õiguste hindamisel oli määrava tähtsusega ka see, kui vanemal puudus lapse suhtes huvi, kui vanema käitumine või elustiil oli ennasthävitav või kuritegelik. Vanema õigused sõltusid ka sellest, kas lapsevanem on lapsele ohtlik või ettearvamatu ning määrav oli, kas toetavad abinõud andsid tulemust või ei olnud neid vanemale tema tervislikust seisundist tulenevad võimalik või tulemuslik pakkuda.

Summary

SEPARATION OF A CHILD FROM A FAMILY WITH A PARENT WITH A MENTAL HEALTH PROBLEM

A child's natural growth environment is their family. Then again, not all children are able to grow up in their birth family. One of the prerequisites of a child growing up in a family is that a stable and safe environment is guaranteed and they are able to develop appropriately and their well-being is not put in danger. The parents are also required to meet the obligations they have before their child by law. According to the statistics of 2020, 284 children were separated from their families.

One of the prerequisites of a child growing up in a family is the fact that the parent can cope with life and is able to offer the child a safe and stable environment. Mental health as one of the risks of a parent can mean that the state must intervene in the family life in order to keep the child's best interest in mind. According to the Right of the Child, in order to guarantee the child's rights one must follow the state's responsibility of provision, protection and participation.¹³⁷ These state responsibilities must be also taken into account in legal procedures concerning the child's separation from a family.

Of the principles of ECHR (European Court of Human Rights), at first, less coercive measures must be used to help a child to grow up in a family. The child can be separated from their family only after using all aforementioned measures which have not produced any results. Even then the goal should be the child's return to their family and the authorities need to direct their actions towards this goal as well. In this process, it is important to take into account both the child's

---

¹³⁷ Verhellen, E. 27 Mar 2015, *The Convention on the Rights of the Child from: Routledge International Handbook of Children's Rights Studies* Routledge Accessed on: 09 Apr 2022 <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315769530.ch3>

and the parents' interests, taking into consideration the child's best interests and favoring the preservation of family ties as well as ensuring the rights of access.

In the decisions regarding the separation of a child from a family, the parties are mostly vulnerable people who often do not know their rights, are not available for court and do not dispute the court orders. The practices of both ECHR and the Supreme Court have constantly emphasized that the parent's mental state can not be the only basis for removing custody completely.

The aim of this master's thesis is to analyze the separation of a child from a family with a parent with mental health issues and how have the rights of the child and the parent's been taken into account. The topic of separation of a child from a family has not gotten much attention in Estonian legal literature.

To achieve the aim, the first part of the thesis concerns the principles established by the European Court of Human Rights, which need to be taken into account in the process of separating a child from the family. The first part also concerns the state's limits for intervention and how the state has to help the family. The theoretical points of children's rights and children's best interests were also covered. The author of the thesis also looked at the regulations of the current Estonian legislation as well as legal bases and procedural details of the separation of a child from a family. In the process of separating a child from the family it is also important that the parent with mental health problems gets proper services and support as well as aid in every way. These activities can not be just a mere illusion, they have to truly help a person.

The second part of the master's thesis consists of an empirical study, where the author analyzed the removal of a child from a family in final court orders of county courts, which took effect in 2018. Due to confidentiality reasons, the court decisions were coded and personal data was removed. The author got the court decisions from a project PRG 700 *Vulnerability in childhood and vulnerable subjectivity: interdisciplinary comparative perspective*.

Of the child's separation from the family cases, the author of the thesis chose the cases connected to mental health risks. As a practitioner, the author knows that the most difficult proceedings are the ones with parents with mental health problems, because many people lack

the ability to critically assess diseases, they do not cooperate and due to their mental state they often put their children into danger. To make matters even more complicated, it is often a case with this target group that the parent's mental health status is unknown, because the parent does not cooperate with the local municipality, experts nor the court. This in turn means that there is no objective knowledge about the parent's situation.

In total, there were 21 first instance judicial decisions related to mental health problems, where there were 29 children and 33 parents under proceedings.

The author of the thesis set the following research questions:

1. How has the parent's mental health been assessed during the legal procedure?
2. How has the court taken into account the parental rights and child's rights and in the case of a conflict of rights analyzed the child's best interest?
3. In which cases have the children been fully removed from custody from a parent with mental health problems?

The following situations emerged in assessing a parent's mental health status: parent's mental health status was determined during the legal procedure by a forensic analysis (4); parent's mental health status was assessed earlier by a medical assessor (11); the parent acted unstable, but was not assessed during the legal procedure (12); parent's mental health state was not known (6).

In all procedures where a parent was assigned a forensic psychiatry evaluation, the parent's custody of the child was either suspended or limited due to the parent's health status. Ordering the experts assessment means that the parent's mental health status during the legal procedure is known precisely and the parent's capability, will and disconcertion arising from their mental health problems in fulfilling their parental obligations are better understood.

The author of the thesis finds it surprising that in considering the rights of a child and parental rights, the court's argumentation is based on either describing the parental rights or the child's rights, but in the case of a conflict between these rights, the argumentation is mostly superficial. The author is aware that the entity (municipality) files an application for the court, the child's representative gives the assessment on the child and that it is possible to determine the child's

own opinion during the legal procedure. However, there were different levels of court order reasonings and they should be more motivated for the reasons of clarity - the conflict between the parental rights and child's rights should be understood in every way and it should be known in which cases do the child's rights outweigh the parent's.

The author of the thesis recommends that court reasonings should clearly point out which parts of the child's best interests have been damaged by the parent's behaviour and which parental responsibilities are hindered. An important fact is that if the parent is revoked of full custody, then this child can be adopted and in the future, the child has the right to acquaint themselves with judicial decisions concerning them. In this regard it is important for the child to understand why the parent's custody was either revoked, limited or stopped. In many cases the limitation or revoking of custody means that the child has to be in foster care and wait until the parent gets their life in order. It essentially also means that the child will have uncertainty in waiting for their parents to get well and for their living situation to change. The author of the thesis recommends that in the best interests of a child, it needs to be analyzed what does the decision of a custody mean for the child's life further on in the future.

In the judicial decisions concerning parents with mental health problems, 18 parents were revoked of full custody. It needs to be taken into account that these were final orders that had entered into force, which is why it was evident that if during the proceedings an expert examination was assigned, then it was not possible to revoke the parent of full custody. The practices of both ECHR and the Supreme Court have consistently emphasized it. However, it was evident that if the parent had previously had forensic psychiatric evaluation or their health status had been previously established by queries, then the parent was revoked of full custody even when the person in question was a vulnerable person. It is possible to point out three main reasons why a parent's custody is revoked: the parent lacks of interest concerning their child; the parent's self-destructive/criminal lifestyle; the parent is dangerous, unpredictable; supportive measures have not brought on any results or it is not possible to offer any supportive measures.

Kasutatud kirjandus

1. Ahas, E. Kas perest eraldamine on liigne sekkumine perekonnaautonoomiasse või üks lapse huve tagavatest meetmetest? *Juridica* 2015/6.
2. Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. (2018). Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
3. Aru, A., Paron, K. Lapse parimad huvid—*Juridica* 2015/6, lk 375-386.
4. Aru, A., Jaanimägi, K., Muller, K., Paron, K, II Peatükk Paragrahv 27, p 31, Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020.
5. Asenduskoduteenuse analüüs. Õiguskantsleri Kantselei laste õiguste osakond. Tallinn, 2013, 1-83.
6. Berlin, L J; Howard, K; Martin, A;, and Jeanne Brooks-Gunn. Early mother-child separation, parenting, and child well-being in Early Head Start families (2011) Jan;13(1):5-26.
7. Eekelaar, J.“The Role of the Best Interests Principle in Decisions Affecting Children and Decisions about Children,” *The International Journal of Children’s Rights* 23, No. 1 (March 28, 2015): 3–26.
8. Eriksson, M. Participation for children exposed to domestic violence? Socialworkers' approaches and children's strategies, *European Journal of Social Work*, 2012,15:2, 205-221.
9. Erivajadusega inimeste poliitika põhimõtete ning teenuste ja toetuse kaasajastamise alusanalüüs. Sotsiaalministeerium, arvutivõrgus:
https://www.elvl.ee/documents/21189341/22306955/07_analyys_fin.pdf/4cee966c-97fa-4f82-ae1f-8ec167348146 (04.04.2022).
10. Espenberg, K.; Soo, K.; Beilmann, M.; Linno, M.; Vahaste, S.; Göttig, T.; Uusen-Nacke, T. (2013). Vanema hooldusõiguse määramise uuring. Lõppraport
11. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)Lapsesõbralik õigusemõistmine – spetsialistide seisukohad ja kogemused. Child-friendly justice – perspectives and experiences of children and professionals - Summary 2017file:///C:/Users/User/Downloads/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_et.pdf

12. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. European Court of Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence . Updated on 31 August 2021
13. Götting, Triin; Uusen-Nacke, Triin (2014). Vanema õigused ja kohustused lapse suhtes. Kohtute aastaraamat 2013 (55-61). Eesti Vabariigi Riigikohus
14. Henberg, A.; Muller, K., Alekand, A. Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees. Tallinn, 2012.
15. Humphreys, L.K. Future Directions in the Study and Treatment of Parent–Child Separation, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 48:1, 2019, 166-178
16. Hestbæka, A-D., Höjerb, I., Pösöc, T., Skivenesd, M. Child welfare removal of infants: Exploring policies and principles for decision-making in Nordic countries. *Children and Youth Services Review* Volume 108, January 2020, 104572
17. Jaanimägi, K.; Oja, L. II Peatükk Paragrahv 26, Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020.
18. Jaanimägi, K., Oja, L., Paron, K., Aru, A., Muller, K. II Peatükk Paragrahv 27, Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj., 2020.
19. Lastekaitseaduse seletuskiri SE 677
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&eid=f3beec87-7eaf-4aad-afa0-aacbdde93a4c>
20. Lapse õiguste Komitee. Üldkommentaar nr. 14 (2013) lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1). *
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_headolu/uldkommentaar_nr_14.pdf
21. Lapse õiguste Komitee. Üldkommentaar nr 13 (2011) Lapse õigus kaitsesele igasuguse vägivalda eest mitteametlik tõlge.
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_headolu/uldkommentaar_nr_13.pdf
22. Laur, M, “Eestekosteasutuse lapse parimate huvide kaitsmine”. Juhendaja LLM Andreas Kangur. Tartu Ülikool, õigusteaduskond 2017.
23. Liiv, E. Lapse ärakuulamine tsiviilkohtumenetluses. *Juridica* 2006/4.
24. Liivamägi-Hitrov, A., Kask, K. Lapse küsitlemise käsiraamat. Justiitsministeerium. Siseministeerium (2016).

25. Lillsaar, M. Ühise hooldusõiguse lõpetamine ja hooldusõiguse üleandmine. Kohtupraktika analüüs. Riigikohus, Tartu, 2013.
26. Luhamaa, K. Universal Human Rights in National Contexts: Application of International Rights of the Child in Estonia, Finland and Russia. Tartu Ülikooli Kirjastus 2015, lk 208.
27. Luhamaa, K. International Human-Rights Supervision Triggering Change in ChildProtection Systems? The Effectiveness of the Recommendations of the CRC Committee in Estonia. *Juridica International*, 2020/29. <https://doi.org/10.12697/JI.2020.29.10> In press
28. Luhamaa, K., McEwan-Strand, A., Ruiken, B., Skivenes, M., Wingers, F. Children and Youth Services Review 120. Services and support for mothers and newborn babies in vulnerable situations: A study of eight European jurisdictions.(2021)
29. Kaplan, K., Brusilovskiy, E., O'Shea, A.M., Salzer, M.S. Child Protective Service Disparities and Serious Mental Illnesses: Results From a National Survey Published Online: 3 Jan 2019 <https://doi.org/10.1176/appi.ps.201800277>
30. Kerstna-Vaks, K. Hagita menetluse üldised küsimused. Riigikohtu praktika. *Juridica* 2011/5.
31. Kilkelly, U. The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 1, 2001.
32. Krutzinna, J. Who is “The Child”? Best Interests and Individuality of Children in Discretionary Decision-Making. *The International Journal of Children’s Rights* 30 (2022) 120–145.
33. Krutzinna, J., Skivenes, M. Judging parental competence: A cross-country analysis of judicial decision makers' written assessment of mothers' parenting capacities in newborn removal cases. *Child & Family Social Work*. 2020; 1–11.
34. Kutsar, D., Beilmann, M., Luhamaa, K., Nahkur, O., Soo, K., Strömpl, J. (2022) Laste heaolu tulevik. 31/01/2022 <https://arenguseire.ee/pikksilm/laste-heaolu-tulevik/?fbclid=IwAR07MLZS5gZvet0gpSFWUX-yGdCiFIIw72TjVV87u85P-yelwfZB7Hmfqk> (04.04.2022).
35. Markina, A., Strömpl, J., Tamm, G., Ilves, K., Luhamaa, K., Ginter, J., Tubelt, E., Puur, S.M., Roos, L., Espenberg, S. Noorte õigusrikkujate uuring. TÜ Sotsiaalteaduslike Rakendusuringute Keskus ja Justiitsministeerium,(2021)

36. Mikkininen, J. (2013). The Structural Model of Child Well-Being. *Child Indicator Research*, 6, lk 549
37. Narusson, D. (2019). Personal-recovery and agency-enhancing client work in the field of mental health and social rehabilitation: Perspectives of persons with lived experience and specialists.
38. Paron, K. Lapse osalemine teda puudutava küsimuse otsustamisel. Kuidas hinnata lapse küpsust ning anda tema arvamusele kohane kaal?- *Juridica* nr 2021/9
39. Perekonnaseaduse eelnõu sotsiaalse mõjude analüüsi aruanne. Tartu 2008.
https://www.riigikogu.ee/wpcms/wpcontent/uploads/2014/11/Perekonnaseaduse_eelnou_sotsiaalsete_m-jude_anal-si_aruanne.pdf (04.04.2022).
40. Piho, R. Psüühikahäirega isiku kinnisesse asutusse paigutamine. Riigikohtu praktika ülevaade, 2022.
41. Pärna., M-E. Hooldusõiguse piiramine ja lapse perekonnast eraldamine. Tartu Ülikool, 2016.
42. Reinomägi, A., Ehasoo, M., Märk, K., Sarv, M. Toimetaja Kutar, D. Lapsed Eesti ühiskonnas. Sissejuhatus. Laste õiguste põhimõtted. Õiguskantlseri Kantselei, 2021.
43. Sarv, M., Kasvandik, L., Mürsoo, A., Olm, A., Raag, L-L., Tamm, A. Toimetaja Kutsar, D. Lapsed Eesti ühiskonnas. Laps ja Pere. Õiguskantlseri Kantselei, 2021, 21-46.
44. Zermatten, J. The Best Interests of the Child. Literal Analysis, Function and Implementation. Working Report, 2010.
45. Vanemliku hoolitsuseta laste eestkostesüsteemide tõhustamine, et need vastaksid inimkaubanduse ja lapsohvrite erivajadustele. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2015. file:///C:/Users/User/Downloads/fra-2014-guardianship_et.pdf
46. Verhellen, E. 27 Mar 2015, The Convention on the Rights of the Child from: Routledge International Handbook of Children's Rights Studies Routledge Accessed on: 09 Apr 2022
<https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315769530.ch3>
47. Viira, A. Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine. Sotsiaalministeerium, 2017.
48. Õunapuu, L. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool, 2015.

Strateegiad, suunised, statistika ja käsiraamatud:

49. Esimese ja teise astme kohtute menetlusandmed. 2021. a jooksul saabunud asjade arv ja lahendatud asjade arv ning keskmine menetlusaeg ja asjade lahendamise jõudlus.
https://www.kohus.ee/sites/default/files/dokumendid/I%20ja%20II%20astme%20kohtute%202021.a%20menetlusstatistika_1.pdf (04.04.2022).
50. Euroopa Nõukogu ministrite komitee suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta, 17. november 2010, Euroopa Nõukogu,
http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_ET.pdf
51. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) Lapsesõbralik õigusemõistmine – spetsialistide seisukohad ja kogemused. Child-friendly justice – perspectives and experiences of children and professionals – Summary 2017
file:///C:/Users/User/Downloads/fra-2015-child-friendly-justice-professionalssummary_et.pdf
52. Heaolu arengukava 2023–2030 koostamise ettepanek. Sotsiaalministeerium 2021
53. Lapse heaolu hindamise käsiraamat. Sotsiaalministeerium, 2017. Arvutivõrgus (04.04.2022): https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Nouustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf
54. Laste heaolu tulevik. 31/01/2022, arvutivõrgus (04.04.2022):
<https://arenguseire.ee/pikksilm/laste-heaolu-tulevik/?fbclid=IwAR07MLZS5gZvet0gpSFWUX-yGdCiFIIw72TjVVVs87u85P-yelwfZB7Hmfqk>
55. Vaimse tervise strateogia (2016-2025). VATEK. Versioon 30.03.2016
56. Õiguskantsleri koduleht. Statistika ja uuringud. Arvutivõrgus (04.04.2022).
<https://www.oiguskantsler.ee/et/statistika-ja-uuringud#1.%20LAPS%20JA%20PERE>

Normatiivmaterjal

57. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, RT II 2010, 14, 54.
58. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. 2012/C 326/02, 26.10.2012, arvutivõrgus:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=RO> (04.04.2022)

59. Korrakaitseadus, RT I, 03.03.2021, 5.
60. Lastekaitseadus, RT I, 12.12.2018, 49.
61. Kohtuekspertiisiseadus, RT I, 08.07.2021, 7.
62. Perekonnaseadus, RT I, 22.12.2021, 15.
63. Psühhiaatrilise abi seadus, RT I, 24.03.2021, 6.
64. Põhiseadus RT I, 15.05.2015, 2.
65. Riigi õigusabi seadus,¹ RT I, 22.12.2020, 46.
66. Riikliku pensionikindlustuse seadus, RT I, 18.02.2022, 6
67. Sotsiaalhoolekandeseadus RT I, 22.03.2021, 14.
68. Sotsiaalseadustiku üldosa seadus, RT I, 13.03.2019, 157.
69. Tsiiviilkohtumenetluse seadustik, RT I, 22.12.2021, 23.
70. Tsiiviilseadustiku üldosa seadus, RT I, 22.03.2021, 8.
71. ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon. ÜRO PA Res. 217A, 12.12.1948, ÜRO dok. A/810, arvutivõrgus:
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf
(05.03.2022)
72. Lapse õiguste konventsioon, RT 1996, 16, 56.

Kohtupraktika

73. EIKo 14652/16, *Hernehult v Norra*, 07.09.2020
74. EIKo 15379/16 *Abdi Ibrahim v. Norra*, 10.12.2021.
75. EIKo 41615/07, *Neuligner ja Shuruk v. Šveits*, 06.07. 2010.
76. EIKo 3891/19 *Cîn.a vs. Rumeenia*
77. EIKo 37283/13 *Suurkoja otsus asjas Strand Lobben jt v. Norra*, 10.09.2019.
78. EIKo 2822/16 *Jansen v. Norra, p 103*, 06.12.2018.
79. EIKo 64639/16 *M.L. v. Norra*, 22.03.2021.
80. RKTK 2-18-3628
81. RKTK 3-2-1-13-11
82. RKTK 3-2-1-142-13

83. RKTk 3-2-1-78-15
84. RKTk 3-2-1-99-16, eriarvamus
85. REST_2018_006
86. REST_2018_008
87. REST_2018_011
88. REST_2018_012
89. REST_2018_025
90. REST_2018_027
91. REST_2018_035
92. REST_2018_046
93. REST_2018_047
94. REST_2018_051
95. REST_2018_052
96. REST_2018_054
97. REST_2018_063
98. REST_2018_073
99. REST_2018_076
100. REST_2018_079
101. REST_2018_082
102. REST_2018_131
103. REST_2018_133
104. REST_2018_137
105. REST_2018_152

Lisad

Lisa 1

Kodeeritud tabel

	Kohtumääruse number	Lastearv	Lapse vanus	Lapse erivajadus	Ematervislik seisund	Isatervislik seisund	Menetluse raames ekspertiis	Hooldusõigus	Eestkostja
1	REST_2018_006	1	sünd 2007	+	Depressiivne seisund, isiksusehäire piirialast tüüpi ebastabiilse isiksuse kujul	Teadmata	Lapse emale määrati kohtupsühhiaatria-kohtupsühholoogiakomplekseksperitiis.	Lapse emal peatati HÕ; lapse isal oli HÕ varasemalt ära võetud	KOV

2	REST_20 18_008	1	sünd 2017		Lapse ema tarbib alkoholi ja on suitsiidikalduvustega. Ebastabiilne käitumine.	Lapse isal on vormistatud 80% töövõimekaotus ja keskmine puue (aluseks on vaimupuue)	-	Lapse emal piirati HÕ ning lapse isalt võeti täielik HÕ	Lapse vanaema
3	REST_20 18_011	3	Teadmata		Depressioon				
4	REST_20 18_012	1	Sünd 2009 isa kanne puudub		Lapse ema tarbib alkoholi, ebastabiilne käitumine	-		Lapse emalt võeti täielik hooldusõigus	Lapse vanaema
5	REST_20 18_025	1	Sünd 2018 Isa kanne puudub		RT on HIV-positiivne ja põeb C-hepatiiti, kergesti ärrituv ja ebastabiilne	-		Lapse emalt võetu täielik hooldusõigus	KOV
6	REST_20 18_027	1	Sünd 2009		Ema jättis lapse haiglasse. Viibis ravil	Teadmata		Lapse isalt ja emalt võeti täielik hooldusõigus	KOV
7	REST_20 18_035	5	sünd 2003, 2004, 2005, 2007,2015		Depressiooni sümptoomid, alkoholisõltuvus.		Emale määrati ambulatoorne ekspertiis	Lapsevanematel peatati HÕ	KOV
8	REST_20 18_046	1	Sünd 2017		Ebastabiilne, depressioon	Alkohol		Lapsevanematelt võeti täielik HÕ	Lapse vanaema
9	REST_20 18_047	1	Sünd 2017 Isa kanne puudub		Maakohtu määrusega 2017.a tunnistatud isik teovõimetuks. Isikul diagnoositud mõõdukas vaimne alaareng ja käitumishäire			Lapse emalt võeti täielik HÕ	KOV
10	REST_20 18_051	1	Sünd 2010	+	Alkohol	Alkohol	Ekspertiisi ei määratud	Lapsevanematelt võeti täielik HÕ	Lapse tädi
11	REST_20 18_052	1	Sünd 2017		Emal oli kohustus täitma psühhiaatri raviplaani, mida tehtud episoodiliselt	Alkohol		Vanemate HÕ piirati (lapse elu- ja viibimiskoha, elukorralduse, haridus- ja tervishoiu ning varahoolduse osas)	KOV
12	REST_20 18_054	1	Sünd 2017		Määratud keskmine vaimupuue, töövõimetus 80%.	-		Vanematelt võeti täielik HÕ	KOV
13	REST_20 18_063	1	Sünd 2010	+		Diagnoositud psüühikahäire . Alkohol,	Mõlemale vanemale määrati kohtupsühhiaatria-	Piirata vanemate isikuhooldusõig	Lapse vanaema

						riskikäitumin, enesevigastamist. Kohaldatud tahtevastast ravi.	psühholoogia komplekskesperts	ust (elu- ja viibimiskoha, haridusasutuse, tervise arstide ja ravi valiku)	
14	REST_2018_073	1	Sünd 2002		Diagnoositud skisofreenia	Paranoidne skisofreenia, kergelt vaimset alaarengut olulise käitumishäirega ja alkoholisõltuvust		Isalt võeti täielik hooldusõigus.	Lapse onu
15	REST_2018_076	1	Sünd 2012	+	Alkohol	-		Vanematelt võeti täielik HÕ	KOV
16	REST_2018_079	1	Sünd 2015		Menetluse ajal lapse ema suri.	Psüühikahäire		Võeti isalt täielik HÕ	Lapse tädi
17	REST_2018_082	2			Ebastabiilne käitumine alkohol			Emalt võeti täielik HÕ	KOV
18	REST_2018_131	1	Sünd 2018		Skisoafektiivset häire. Läbivalt ebastabiilne meeleolu, korduvad suitsiidi ähvardused ja ebaadekvaatne, impulsiivne.	-		Peatati lapse ema HÕ ja anti lapse isale üle.	
19	REST_2018_133	2	Sünd 2015, 2016		Varasemate ekspertis. Laste ema puudega isik. Segatüüpi arenguhäired F83, segatüüpi ärev-depressiivne reaktsioon F43.22, sotsiofoobia F40.1, kohanemishäiremuude emotsionaalsete häiretega reaktsioon F43.23, piirialast tüüpi ebastabiilne isiksus			Lapse emalt võeti laste täielik HÕ	KOV
20	REST_2018_137		Sünd 2016		Lapse emale on määratud keskmisele tasemele vastav vaimupuue ja psüühikahäire ning töövõimekaotus. Isikul on kerge vaimne alaareng olulise käitumishäirega.	Ebastabiilne käitumine		Lapse emalt võeti täielik HÕ, isal peatati.	KOV
21	REST_2018_152				Narkosõltuvus, korduvalt ravil psühhiaatrikliinikumis	Narkosõltuvus		Vanematelt võeti täielik HÕ	Lapse vanaema

